

اختیارات وسیع به است فرمانفرمایی در حدود همان ولایت برقرار نماید در مورد اولی از چند ولایت قانونی ایالتی تشکیل و ترتیب خواهد شد که در تحت نظارت و مسؤلیت رئیس کل که مقرر میگردد فرمانفرما است خواهد بود در مورد دومی غیر از حاکم در ولایت قانونی یک نفر به است فرمانفرمایی با قدرت و اختیاراتی که قانوناً بدین شغل تعلق میگیرد تعیین خواهد شد بدینیهی است که تشکیل ایالت از چند ولایت قانونی و ترتیب فرمانفرمایی در ولایت معینی استثناء از این قواعد عمومی است و موقتی خواهد بود و بعد از رفع احتیاج موقوف خواهد شد

ماده ۳۹۷ - فرمانفرما های ایالات و ولایات از رجال موفق مجرب کافی دولت بنصوب وزارت داخله انتخاب و از طرف قرین الشرف همایونی بدین سمت معین خواهند شد .

ماده ۳۹۸ - مادامی که فرمانفرما در یکی از ولایات جزء ایالت است (قلمرو مأموریت فرمانفرما) احکام قانونی او در تمام قلمرو ایالت جاری خواهد بود در صورت غیبت یا مرض فرمانفرما میتواند مأموریت خود را بدون اجازه مخصوص بشمارگان اقدس همایونی بکسی دیگری معول کند

ماده ۳۹۹ - هرگاه در غیاب فرمانفرما یا در صورت مرضی سخت چنانچه برای او معین نشده حکام ولایات جزو ایالت هر کدام موافق قوانین تشکیل و تنظیم ولایات رفتار خواهند کرد قطع نظر از اینکه ولایت جزو ایالتی باشد .

دوم - در وظایف فرمانفرما

بطور عمومی

ماده ۴۰۰ - اول وظیفه فرمانفرما نظارت عالیه اوست در اجرای کلیه قوانین و نظامنامه ها و دستور العمل های راجعه بولایتی که جزو قلمرو مأموریت فرمانفرما است و این نظارت فرمانفرما منحصر بامور کشوریست مگر آنکه بموجب امر مخصوصی در موارد مقتضیه ریاست کل قشون ولایات جزو ایالت نیز بعهده فرمانفرما معول شود .

ماده ۴۰۱ - اقدامات لازمه فرمانفرما در اجرای قوانین و نظامنامه ها و دستور العملهای خود او بتوسط ادارات و اشخاصی خواهد بود که بموجب قوانین متصدی امر اجرای قوانین و غیره هستند .

ماده ۴۰۲ - فرمانفرما مکلف است که در حدود قوانین اصالی و افعال کلیه ادارات قلمرو مأموریتی خود را تقشیش و رسیدگی نماید و از تخلف از قوانین قویاً ممانعت نماید .

تقصیر - ادارات تقشیش مجلی از ابتعاده مستثنی و بموجب قوانین اداره کل تقشیش فقط در تحت ریاست و نظارت آن اداره واقع است .

ماده ۴۰۳ - یکی از وظایف عمده فرمانفرما حفظ امنیت و وقایع رفاهیت و آسودگی اهالی ایالتی است که بعهده او واگذار شده لهذا در صورتی که در ولایتی اغتشاش یا بی نظمی حاصل شود و با اقدامات حاکم آن ولایت قلع و قمع آن اغتشاش نشده باشد فرمانفرما مکلف است که اقدامات موثره را بعمل آورده امنیت عمومی را برقرار نماید .

ماده ۴۰۴ - در صورت بلیات مساوی از قبیل حریق و زلزله و طغیان آب و طوفان و غیره

فرمانفرما باید کمال مراقبت را در فهمیدن حوائج اهالی و اعانت و کمک بدرماندگان و محنت زدگان بعمل آورد و اگر وسائل موجوده معنی کافی نباشد باید از دولت استمداد کند .

ماده ۴۰۵ - فرمانفرما باید به عرایض و شکایات مردم با کمال دقت رسیدگی نموده مطالب حقه آنها را انجام بدهد برای اینکه در این موارد بجهت مکاتبه نشده توضیح وقت نشود و رعایت انتظام امور شده باشد فرمانفرما باید مراقبت نماید که شکایاتی که بار از دوایر تا به می شود بتوسط دوایر متبوعه آن دوایر باشد .

ماده ۴۰۶ - از طرف دیگر فرمانفرما مکلف است اشخاصی را که در شکایت خود تهمت و اترا میزنند و یا محرک شکایات تهمت آمیز میشوند در حدود قوانین قویاً تعاقب نموده مراقبت نماید که در محکمه عدلیه به مجازات قانونی خود برسند .

ماده ۴۰۷ - در صورت بروز امراض مسریه یا امراض سرریح الانشعاش فرمانفرما مکلف است که اقدامات مجدانه را در قلمرو مأموریتی خود برای جلوگیری از امراض مزبور و دفع رفع آن بعمل آورد .

ماده ۴۰۸ - هرگاه در قلمرو ایالتی حاصل زراعتی شراب و احتمال قحطی از ذوق و آذوقه برود در صورتیکه اثارهای ذخیره کافی نباشد باید فرمانفرما اقدامات مجدانه را در جلوگیری از قحطی بعمل آورده و در صورت عدم کفایت وسایل موجوده محلی فرمانفرما از جاهای لازم استمداد مینماید و حتی المقدور سعی بلیغ در تحصیل وسایل برای کمک و اعانه قحطی زدگان و پیدا کردن کار برای آنها بعمل آورد .

ماده ۴۰۹ - فرمانفرما مراقبت مخصوصی نسبت بپیشرفت زراعت و تجارت و حرفت و صنعت ایالتی که قلمرو مأموریت اوست خواهد داشت و کمال همکاری و مساعدت را در پیشرفت امور مزبوره و تحصیل زراعت که مبنای ثروت مملکت است خواهد نمود و در مواردی که اقدامی یا مساعدتی از طرف دولت لازم باشد ملاحظاتی خود را مفصلاً بمقامات عالیه را بپورت خواهد کرد .

ماده ۴۱۰ - برای پیشرفت امور مذکوره در ماده قبل فرمانفرما مکلف است از کلیه انحصاراتی که در قلمرو مأموریتی او بتوسط اشخاص متفرقه برقرار میشود و مبتنی بر امتیاز نامه دولتی نیست قویاً ممانعت شده کار متصرفین را به محکمه عدلیه رجوع نماید .

ماده ۴۱۱ - چون پیشرفت تجارت منوط بصحت راههاست فرمانفرما مراقبت مخصوصی نسبت بطرق و شوارع خواهد داشت .

ماده ۴۱۲ - چون فرمانفرما رئیس کل ایالتی است که امور آن بعهده کفایت او معول شده باید مواظب باشد که صاحب منصبان و مستخدمین ولایات و ایالت از حیث رفتار و اخلاق و صداقت و شایستگی موافق قوانین موضوعه و منظورات مقامات عالیه باشند و در خدمت از قوانین خدمتی تخلف و تجاوز ننمایند و تکالیف خدمتی را کاملاً بموقع اجرا آورده و هر کدام شغل خود را انجام دهند و بهیچ وجه از حدودی که قانوناً برای هر اداره معین شده تجاوز ننمایند .

ماده ۴۱۳ - فرمانفرما باید مراقبت نماید که قوانین راجعه به تعیین صاحب منصبان و مستخدمین ادارات محلیه محفوظ بوده صحیحاً مراعات شود یعنی صاحب منصبان و مستخدمین که باید به تعیین مقامات عالیه باشد بتوسط فرمانفرما بمقامات مزبور معرفی شوند (در صورتی که منظور یا مقرر موجهی نباشد این معرفی فرمانفرما منظور نظر خواهد بود) و صاحب منصبان و مستخدمینی که تعیینشان بعهده ادارات و اشخاص محلی است بلاواسطه از طرف آن ادارت و اشخاص معین گردند .

ماده ۴۱۴ - چون فرمانفرما نظارت عدلیه نسبت بادارات و صاحب منصبان تسلیم و ایالت خود دارد و ناظر صحت اعمال آنها است لهذا حق دارد که برای تشویق اشخاص لایق و صدیق و کافی از مقامات عالیه برای آنها خواهش ترفیع رتبه و امتیاز و مناصب نماید و صاحب منصبان و مستخدمین نالایق و بد کردار را بتوسط ادارات و روسای متبوعه آنها در حدود قوانین تنبیه و سیاست نماید .

ماده ۴۱۵ - فرمانفرما حق دارد که موافق مواد (۱۰۷ - ۱۱۰) قواعد مقتضیه را در قلمرو ایالت خودشان وضع نماید و همچنان حق خواهد داشت قواعدی را که بتوسط حکام جزء فرمانفرمایی ایجاد شده تغییر بدهد یا تکمیل و یا نسخ نماید مراتب را در این موارد فرمانفرماها به وزیر داخله اطلاع خواهند داد .

سیم در روابط فرمانفرماها

ماده ۴۱۶ - روابط فرمانفرماها در امور راجعه بآن ها بر سه نوع است ، اول - با ذات اقدس همایونی .

ثانیاً - با وزارتخانه ها و ادارات مرکزی

ثالثاً - با ادارات محلیه (ولایتی و ایالتی) .

ماده ۴۱۷ - فرمانفرماها می توانند در مورد همه در کلیه اموری که لازم بداند مستقیماً عرایض را یرئی بحضور مبارک اعلیحضرت اقدس همایونی تقدیم کنند ولی از طرف دیگر فرمانفرماها نباید در این حق خود سوء استعمال نمایند و لهذا فرمانفرماها فقط در موارد مهمه و در صورت ضرورت عرایض لازمه را مستقیماً بظاکای همایونی عرض میکنند و در اموری که حل و تسویه آن امور بتوسط ادارات مزبور باید بعمل آید مکلفند موافق قوانین و نظامنامه ها وزارتخانه های لازم رجوع نمایند

ماده ۴۱۸ - در مواردیکه فرمانفرماها مستقیماً بحضور مبارک پندگان همایونی را یرت عرض مینمایند چه قوری باشد چه غیر قوری باید مواد یا مفاد آن را با اطلاع وزیر داخله هم برسانند .

ماده ۴۱۹ - هرگاه فرمانفرما صلاح ندانند که در دوایر اموری که از ولایات به وزارتخانه ها بموجب قوانین موضوعه تقدیم می شود رای و عقیده خود را اظهار دارند میتوانند بخواهند که آن امور بتوسط فرمانفرما بوزارتخانه لازم ارسال شود ولی اموری که بموجب قوانین موضوعه مستقیماً راجع بشخص فرمانفرما و اداره آن استحتماً باید بتوسط فرمانفرما بوزارت خانه اظهار شود .

ماده ۴۲۰ - بنا بر آنچه در ماده قبل ذکر شده وزارتخانه ها مکلف و دستور العملهای راجعه بامور ولایتی را بتوسط فرمانفرما معینند ولی در موارد فوری

عدم فوت وقت احکام و دستورات عملی وزارتخانه ها مستقیماً بحاکم ولایت صادر خواهد شد و سوادی هم برای فرمانفرما و اطلاع و نظارت او در اجرای احکام صادره برای او فرستاده خواهد شد .

ماده ۴۲۱ - در موقع اقدام جدیدی در اصلاح وضع ولایتی یا اموری که راجع بمالیه دولت است عقیده فرمانفرما را وزارتخانه لازمه قبل از اقدام خواهد پرسید و هر گاه ایجاد قانونی لازم شود از ترتیب لایحه آن عقیده فرمانفرما هم باید ملحوظ و مقید باشد .

ماده ۴۲۲ - در مواردیکه وزارتخانه ها برای صاحب منصبان و مستخدمین ادارات ولایتی استمدای ترفیع رتبه و امتیاز و مناصب مینمایند باید عقیده رای فرمانفرما را هم در فهرست عرایض قید کرده باشند صاحب منصبان دوایر عدلیه و تقشیش از این قاعده مستثنی هستند .

ماده ۴۲۳ - روابط فرمانفرما با وزارتخانه ها و مجلس وزراء موافق قواعدیست که در قوانین تأسیس وزارتخانه ها و مجلس وزراء مندرج است .

ماده ۴۲۴ - حاکم و اداراتی که در ولایات تشکیل شده اند مکلفند تمام احکام و دستورات عملیهای فرمانفرماها را که مبتنی بر قوانین است بتوقع اجراء بگذارند .

ماده ۴۲۵ - در صورتیکه فرمانفرما در موافق سرکشی بولایت جزو ایالت اغتشاش یا بی نظمی در امور ولایتی مشاهده نماید و لازم بداند بدین جهت یا بجهت دیگری دستور العملی بدهد یا اقدامی بنماید بملاحظه انتظام جریان امور و خدمت اداره دستور العمل های لازمه را بر ریاست آن ولایت خواهد داد و اغتظارات را بتوسط حاکم یا اداره ولایتی خواهد نمود .

ماده ۴۲۶ - در موارد مهمه و فوق العاده و همچنان در موقعی که قانون جدیدی برای اجراء از مقامات عالیه بفرمانفرمایی میرسد فرمانفرما حق دارد که مجلسی از رؤسای تمام ادارات محلیه (که بموجب قوانین در ولایتی تشکیل شده) ترتیب داده و اگر تقصیری در قانون مشاهده شده یا اشکالی پیش آمده مراتب را از طرف تمام ادارات بمجلس وزراء تقدیم نماید و هر گاه با وجود این اقدام حکم مجلسی وزراء در اجرای همان قانون صادر شد لازم است بدون تأخیر و ملامت آن قانون بتوقع اجراء گذارده شود .

ماده ۴۲۷ - فرمانفرما در موقع توقف در یکی از دهات جزو قلمرو مأموریتی خودش میتواند بحکم ولایات اجازه بدهد که از قلمرو مأموریتی خودشان خارج شده برای مذاکره در امور راجعه بشاغل آنها نزد فرمانفرما بیایند .

ماده ۴۲۸ - فرمانفرماها بادارات ولایتی مطالب را تکلیف مینمایند و آنها در جواب ملاحظاتی خود را تقدیم میکنند بادارات شهری و محالی فرمانفرماها حکم میفرستند در جواب راپرت میگیرند .

ماده ۴۲۹ - قواعد ارتباط فرمانفرماها با

ادارات و اشخاص نظامی علیحده مرتب و منظم بماند ۲۳۵ خواهد بود .

چهارم - در دفتر خاله فرمانفرما

ماده ۴۳۰ - هر فرمانفرمایی يك دفتر خانه دارد و چند نفر صاحب منصب در نزد فرمانفرما برای انجام مأموریت های مخصوص مینماید .

ماده ۴۳۱ - عده اجرائی دفترخانه فرمانفرما بموجب قانون علیحده تعیین خواهد شد .

ماده ۴۳۲ - منزل و نصب صاحب منصبان دفترخانه فرمانفرما بتصویب بلاواسطه خود اوست ولی قوانین راجعه بخدمت دولتی در باب شرایط صاحب منصبان و مستخدمین دولتی و غیره باید رعایت شود و ترتیب دفترخانه فرمانفرما و همچنان ترتیب دفاتر و غیره در آن اداره بموجب نظامنامه و دستور العملهای وزارت داخله خواهد بود .

ماده ۴۳۳ - عده صاحب منصبانی که برای مأموریت مخصوص معین شده اند میتوانند از صاحب منصبان قلمی یا نظامی متقاعد یا غیر متقاعد باشند و عده آنها بموجب قانون معین خواهد شد ولی فرمانفرما میتواند این نوع صاحب منصبان را کمتر از عده قانونی داشته باشند منزل و نصب این نوع صاحب منصبان با اختیار فرمانفرماست ولی باستثنای صاحب منصبان نظامی حاضر در کاب که منزل و نصب آنها بمسور امر و اجازه ملوکانه است .

فصل چهارم در منضمات

اول - منضم بماده ۳۶

قواعد رجوع کردن مأمورین کشوری بقوای نظامی

ماده ۱ - مأمورین کشوری در موارد ذیل

در صورت عدم کفایت نظمی و ضبطه برای حفظ و وقایع امنیت و انتظام امور بقوه نظامی رجوع مینمایند (اول) در موقع حرکت دسته برای حفظ نظم و آسایش عمومی در بازارهای عمومی و جاهاییکه محل اجتماع و ازدحام عوام الناس است .

(دوم) برای حمل و نقل پول و اموال دولت . (سوم) برای اطفا حریق و قلع و قمع حیوانات درنده و موزی و حشرات الارض و برای مساهمت لازمه در موقع وقوع طغیان آب و طوفان و حدوث بلیات مساوی .

(چهارم) برای اداره کردن مجوسین و اشخاصی که بموجب قوانین توقیف شده اند .

(پنجم) برای دستگیر کردن مجوسین فراری و فرارهای نظامی .

(ششم) برای دستگیر کردن قطاع الطریق و مرتکبین جنحه و جنایت و جنایات در موقعیکه عده آنها زیاد باشد یا احتمال میآید از طرف آنها برود .

(هفتم) برای بر طرف کردن شورش و اغتشاشان .

تقصیر اول - در جاهاییکه مجوسین و

توقیف شدگان هستند و نظمی و ضبطه بقدر کفایت نیست برای حفظ و وقایع امنیت نیز میتوان بقوای نظامی رجوع کرد .

تقصیر دوم - هنگام حریق برای جلوگیری از غارت ویشا بحکم رئیس نظمی یا ضبطه از تابین نظامی که برای مساهمت باطفا حریق حاضر شده اند زنجیری تشکیل میشود که مانع از دخول مردم خارج بعهوه که محل حریق است بشوند .

ماده ۲ - قیر از موارد مذکوره در ماده اولی در موارد ذیل نیز بموجب قوانین باید بقوه نظامی رجوع نمود .

(اول) برای کشیک در اولخانه ها .

(دوم) برای حضور در موقع اجراء احکام محاکم عدلیه .

(سیم) برای مساهمت بادارات و مأمورین عدلیه .

ماده ۳ - در موارد مذکوره در ماده اولی و همچنان در موارد اول و سوم ماده دوم اشخاص ذیل حق رجوع بقوای نظامی را دارند

اول - فرمانفرماها .

دوم - حکام

سیم - رؤسای بلوکات

چهارم - روسای نظمی

پنجم - مفتشینی که از مرکز برای سرکشی بولایات مامور میشوند .

ماده ۴ - فرمانفرماها و حکام و مفتشین مأمور از مرکز در صورت لزوم استعمال قوه نظامی به رئیس کل قشون ایالت یا ولایت رجوع مینمایند و در صورتیکه او در شهر دیگری باشد بتزیدیکترین رئیس قشون محل .

ماده ۵ - اشخاص مذکور در ماده سیم حق دارند در صورت لزوم از رئیس قواسور آنها عده قراسوران هم بخواهند .

ماده ۶ - رؤسای بلوکات و رؤسای نظمی فقط در یک موقع حق ندارند مستقیماً بقوای نظامی رجوع نمایند و آن مورد استعمال قوای نظامی است برای حضور و مساهمت در اجرای احکام محاکم عدلیه و در این مورد اشخاص مذکوره مستقیماً به رئیس ساخولی محل رجوع میکنند .

ماده ۷ - در سایر موارد رئیس بلوکات و رئیس نظمی در صورت لزوم قوه نظامی باید به حاکم ولایت رجوع نمایند مگر در مواردی که فوت وقت باعث خسارت بزرگ تواند شد مثلاً شورشیان اقدام بحریق و قتل و غارت نمایند تا فایده فتنه مشتمل شود در این صورت رئیس مجال و رئیس نظمی مستقیماً به نزدیکترین رئیس نظام محل رجوع نموده مراتب را فوراً بحاکم اطلاع میدهند .

ماده ۸ - احضار قوای نظامی برای اجرای احکام محاکم عدلیه بتقاضای رؤسای محاکم عدلیه یا مأمورین تحقیق بعمل می آید و ترتیب آن در قوانین عدلیه مندرج است در صورتیکه یکی از اشخاصیکه من مراجعه بقوای نظامی را دارند در محل باشند مأمورین عدلیه بتوسط آن شخص بقوای نظامی رجوع خواهند کرد .

ماده ۹۹- مراجعت بقوای نظمی در صورت عدم لغایت مستعظفین سرحدی برای گرفتن قاجاق جایز است و در این صورت رئیس اداره گمرک ولایتی یا رئیس مستعظفین سرحدی و پدر موارد فوری هر یک از صاحبان مجرم مستعظفین سرحدی می توانند برپیش قشون محلی رجوع نمایند.

ماده ۱۰۰- صاحب منصبان کشوری و مستعظفین سرحدی در صورتی که بتزویک ترین رئیس قشون محلی رجوع نمایند باید صاحب منصبی را هم که ریاست بقوای نظمی احضار شده دارد فوراً مطلع نمایند یعنی اگر کردهان یا دسته را خواسته اند باید رئیس فوج یا رئیس باتالیونی را که کردهان یا دسته مزبور جز آن بوده مطلع دارند.

ماده ۱۱۰- ترتیب حمل و نقل قشون بجای لازم و سرعت حرکت آن بحکم مأمورین کشوری است.

تبصره ۵- مخارج حمل و نقل قشون و تفاوت خرجی که حاصل میشود بعهده خزانه دولت است.

ماده ۱۲- در موارد مذکور در ماده اول الی ششم و همچنین در مورد اول و سیم ماده دوم مأمورین کشوری که رجوع بقوه نظمی می نمایند باید برپیش قشون محلی اظهار دارند که برای چه قشون لازم است و بجهت مقدار در مورد هفتم ماده اول باید اظهار دارند که مدت شورش بچه اید از است و جهت شورش چه بوده و احتمال تزیاد افشاش و شورش دیگری می رود یا نه در این مورد عده قشون و وصف نظامی و لزوم تویخانه را خود رئیس قشون تعیین خواهد کرد.

ماده ۱۳- بعد از ورود قشون بعمل لازم حکومت فرماندهی قوه نظمی را بر عهده نیکبرد و فقط برپیش قشون احضار شده وضع امور منصوص اصلی از احضار قشون را اظهار نموده جاهائی را که باید حفظ شود نشان میدهد و توفیقاتی که باید بعمل آید اظهار میکند بعد از تحصیل این اطلاعات رئیس قشون اقدامات لازمه را بعمل می آورد و قوای خود را طوری تقسیم میکند که با خودش همیشه عده کافی ای جلو گیری از اتفاقات غیر مترقبه داشته باشد مادامی که قشون احضار شده در محل است مأمورین کشوری و نظامی به مدد دیگر اطلاع تی را که تحصیل کرده اند میرسانند و کمال مساعدت را بیکدیگر می نمایند.

ماده ۱۴- در موارد شورش و افشاش برپیش قشون که احضار شده است باید در لزوم استعمال اسلحه منتظر تصویب مأمورین کشوری باشد و مأمورین مزبور بقیه مسؤلیت فقط در صورتی این اقدام را تصویب می نمایند که تمام وسایل اطفا نایره افشاش استعمال شده و تیری نبخشیده باشد اگر در محلی مأمورین کشوری نباشد رئیس قشون احضار شده بصواب بدین اقدام می نماید ولی هرگاه مأمور کشوری قبل از استعمال اسلحه وارد شده باشد باید رئیس قشون متابعت دستورالعملهای او را بنماید.

تبصره ۵- مأمورین کشوری مذکور در این ماده و مواد دیگر عبارتند از اشخاص مذکور در ماده سیم و همچنین اشخاصی که از طرف وزیر داخله یا مفتیشیکه از امر گز برای سر کشی بولایت آمده اند یا از طرف نفر مایا حکم

مادۀ ۴۳ - تعیین وقت و معاودت قشون از محل شورش بسته بصواب دید مأمورین کشوریست اسلحه را تصویب نموده باشند مسئول و موافق قوانین مجازات خدمتی مورد سیاست خواهند بود.

ماده ۱۵- بعد از اینکه مأمورین کشوری استعمال اسلحه را تصویب نمودند رئیس قشونی که احضار شده اقدامات لازمه را رأساً بعمل می آورد و قبل از اقدام باستعمال اسلحه مکلف است که بشورشیان اعلام نماید که بعد از سه شیپور یا سه طبل حکم باستعمال اسلحه خواهد کرد بعد از این اعلان رئیس قشون بطوری که مقتضی صلاح میدانند اقدام خواهد کرد ولی حکم استعمال اسلحه ناری را فقط وقتی خواهد نمود که ضرورت اقتضا نماید و بهیچوسیله دیگری نتوان شورش را بر طرف نمود.

تبصره ۵ - رئیس قشون میتواند قبل از اعلام مذکور در این ماده شورشیان را توییح یا تبعیت یا تهدید نماید.

ماده ۱۶- رئیس قشونی که احضار شده فقط در صورت ضرورت مبرمه مجاز است قبل از تصویب مأمورین کشوری و اعلام مذکور در ماده ۱۵ اقدام به استعمال اسلحه نماید و این ضرورت وقتی است که شورشیان حمله و هجوم بقشون آورند یا اینکه لازم شود که بیک اقدام فوری اشخاصی را که بدست شورشیان افتاده اند و در شرف هلاکت هستند نجات داد.

ماده ۱۷- از زمانی که قشون شروع باستعمال اسلحه نمودند فقط تابع احکام برپیش قشون خواهند بود و بحکم او از استعمال اسلحه دست خواهند کشید رئیس قشون همینکه مشاهده نمود که شورش بر طرف شد یا مقصود از مساعدت قوه نظامی بعمل آمد دیگر رأساً اقدامی ننموده مراتب را فوراً بمأمورین کشوری اطلاع میدهد و ازینوقت حق اقدامات و دادن دستور العمل های لازمه برای حفظ انتظام و امنیت مجدد مأمورین کشوری معاودت می نماید.

ماده ۱۸ - مأمورین کشوری اقدامات دقیقانه بعمل خواهند آورد که باشخاصیکه داخل در شورشیان نیستند از استعمال اسلحه و عملیات نظامی آسبی نرسد.

ماده ۱۹ - هنگام عملیات نظامی مأمورین کشوری کلیه اقداماتی را که غیر از اقدامات نظامی است و بموجب قوانین برعهده آنها تعلق می گردید عمل می آورند و این اقدامات آنها تا اندازه باید باشد که مانع از حصول مقصود می نباشد.

ماده ۲۰ - مواظبت و مراقبت حال مجروحینی که از قشون احضار شده نیستند بعهده مأمورین کشوری است و رئیس قشون هم باید کمال مساعدت را در این باب با وسائلی که دارد بمأمورین کشوری بنماید.

ماده ۲۱ - هنگامیکه می خواهند قشون احضار شده را در محل شورش جای دهند باید طوری نمود که تا بین از یکدیگر جدا نباشند بلکه برای تمام دسته که احضار شده بیک یا چند خانه داده شود.

ماده ۲۲ - تعیین وقت و معاودت قشون از محل شورش بسته بصواب دید مأمورین کشوریست و این حرکت قشون از محل افشاش وقتی خواهد بود که اهالی احکام قانونی مأمورین کشوری را اطاعت بنمایند و مأمورین مزبور بتوانند بشاغل خود بدون ممانعت مباشرت نمایند و هر گاه دسته قشونیکه برای قلع و قمع شورش احضار شده و توقیف در خارج اقامتگاه خود پیش از هفت روز طول بکشد حاکم مکلف است که هر هفته مراتب را بوژیر داخله اطلاع دهد و رئیس کل قشون ولایتی یا ایالتی را از جهاتیکه مانع از مراجعت قشون احضار شده است مطلع دارد.

تبصره ۵ - ترتیب مأمور نمودن قشون برای جلوگیری از افشاش در قوانین نظامی مرتب است.

دوم - منضم بماده ۲۲۶
در باب استعمال اسلحه توسط مأمورین ضابطیه و نظمی و قراوران

ماده ۱ - هر یک از عمال ضابطیه و نظمی و قراوران در موارد ذیل حق استعمال اسلحه را دارند.

اول - بجهت مدافعه شخص خود از کسی که با اسلحه بآنها حمله بیاورد.

دوم - بجهت مدافعه شخص خود از یک یا چند نفر که بدون اسلحه حمله می آورند ولی اوضاع واحوال طوری باشد که بدون استعمال اسلحه مدافعه شخصی امکان نداشته باشد.

سیم - در صورتیکه مأمورین ضابطیه و نظمی و قراوران به بینند که یک یا چند نفر مورد حمله شده اند و جان آنها در خطر است.

چهارم - در صورتیکه جانی یا مقصود را که عمال ضابطیه و نظمی و غیره می خواهند توقیف نمایند اقداماتی نماید که در مورد اول و دوم این ماده مذکور است و جان عمال ضابطیه در مخاطره باشد.

پنجم - در موردیکه مجبوسی از جنس فرانساید و در تعقیب و توقیف اقداماتی نماید که در مورد اول و دوم این ماده مذکور است.

ماده ۲ - در کلیه این موارد عمال ضابطیه و نظمی مکلفند که اوضاع واحوال استعمال اسلحه را حتی الامکان زودتر بتزویکترین صاحب منصب نظمی و ضابطیه و قراوران اطلاع دهند.

ماده ۳ - رئیس صاحب منصبان ضابطیه و نظمی باید مراقبت و مواظبت تامه را داشته باشند که عمال ضابطیه و نظمی و غیره با کمال احتیاط در موارد فوق الذکر اقدام نموده بدون ضرورت مبرمه استعمال اسلحه ننمایند.

ماده ۴ - در مواردی که دسته از عمال ضابطیه و نظمی و قراوران برای اطفا نایره شورش احضار میشوند استعمال اسلحه با رعایت شرایط ذیل جایز است.

اول - اقدام باستعمال اسلحه منوط بسا اجازه صاحب منصب ضابطیه است که اسکاات شورشیان

بهمه او وا گذار شده و او هم حکم استعمال اسلحه را وقتی فقط خواهد داد که وسائل دیگر عمری نبخشیده باشد.

دوم - صاحب منصب ضابطیه یا نظمی باید قبل از حکم استعمال اسلحه سه دفعه باشورشیان اتمام حجت نموده اعلام کرده باشد که استعمال اسلحه خواهد کرد بعد از آن اقدام و ترتیب استعمال اسلحه منوط بصوابدید صاحب منصب مزبور است استعمال اسلحه ناری فقط در صورتی جایز است که بهیچوسیله دیگری نتوان شورشیان را ساکت نمود.

سوم - در صورتیکه موقع مقتضی اتمام حجت فوق الذکر رفوت وقت نباشد مثلا در موردی که شورشیان حمله بعمل ضابطیه آورند بطوریکه جان آنها در مخاطره باشد یا اینکه اشخاص دیگر مورد حمله شورشیان واقع شوند و اقدام برای استخلاص آنها لازم باشد بدون اتمام حجت حکم استعمال اسلحه می توان کرد.

چهارم - عمال ضابطیه و نظمی باید مواظبت نمایند که باشخاصی که داخل در شورشیان نیستند آسبی نرسد.

پنجم - مواظبت و مراقبت حال مجروحین هنگام اسکاات شورشیان بعهده عمال ضابطیه و نظمی و غیره است.

مذاکرات روز دوشنبه ۷ شهریور
دارالشورای ملی

امروز پنجشنبه روز قبل قرار شد که کوه و کلاهی عظام در ساعت سه ظهر مانده حاضر شوند تا هیئت کابینه جدید هم حاضر شده اولاً معرفی شوند ثانیاً نتیجه اقدامات خود را در مسئله ارومی و اطراف اظهار دارند وقت معین عوم و کلا حضور بهرسانند نخست گفتگو شد که شهرت یافته شاهزاده سالارالدوله دیشب فوت نموده از طرف رئیس امر بتعقیق و تفتیش شد مأمور مخصوص رفت و معلوم کردند که خلاف واقع بوده در خصوص تواضع و رعایت یاره رسوم مرسوم صحبت شد رئیس اظهار فرمودند که چون رعایت یاره از آداب در مجلس اسباب قطع کلام فوت مرام است باید بکلی تواضع متروک ماند فقط محض یاس حقوق عظیمه حجج اسلام دامت برکاتهم بر حسب اجازه خودشان در وقت ورود من از جانب تمام اعضای مجلس تواضع کرده سایرین را معاف میدانند نسبت بو وزراء صحبت شد اظهار گردید که بر حسب همان قانون بکلی تواضع باید متروک باشد مقام ریاست هم چون بالاتر از آن است که بتوان اوقات شریفش را صرف یاره از آداب فرمایند در غیر موقع ورود حجج اسلام شایسته نیست که از برای وزراء و غیره رعایت تواضع فرمایند وزراء هم مثل و کلاه هستند در تحت این قانون در خصوص معرفی وزراء گفته شد که باید معاونین آنها هم معرفی شوند که همه روزه در مجلس حاضر گردند رئیس فرمودند که مسؤلیت این امر در عهده من است در هر موقع حضور خود وزراء یا معاونین وزراء

بهمه او وا گذار شده و او هم حکم استعمال اسلحه را وقتی فقط خواهد داد که وسائل دیگر عمری نبخشیده باشد.

دوم - صاحب منصب ضابطیه یا نظمی باید قبل از حکم استعمال اسلحه سه دفعه باشورشیان اتمام حجت نموده اعلام کرده باشد که استعمال اسلحه خواهد کرد بعد از آن اقدام و ترتیب استعمال اسلحه منوط بصوابدید صاحب منصب مزبور است استعمال اسلحه ناری فقط در صورتی جایز است که بهیچوسیله دیگری نتوان شورشیان را ساکت نمود.

سوم - در صورتیکه موقع مقتضی اتمام حجت فوق الذکر رفوت وقت نباشد مثلا در موردی که شورشیان حمله بعمل ضابطیه آورند بطوریکه جان آنها در مخاطره باشد یا اینکه اشخاص دیگر مورد حمله شورشیان واقع شوند و اقدام برای استخلاص آنها لازم باشد بدون اتمام حجت حکم استعمال اسلحه می توان کرد.

چهارم - عمال ضابطیه و نظمی باید مواظبت نمایند که باشخاصی که داخل در شورشیان نیستند آسبی نرسد.

پنجم - مواظبت و مراقبت حال مجروحین هنگام اسکاات شورشیان بعهده عمال ضابطیه و نظمی و غیره است.

مذاکرات روز دوشنبه ۷ شهریور
دارالشورای ملی

امروز پنجشنبه روز قبل قرار شد که کوه و کلاهی عظام در ساعت سه ظهر مانده حاضر شوند تا هیئت کابینه جدید هم حاضر شده اولاً معرفی شوند ثانیاً نتیجه اقدامات خود را در مسئله ارومی و اطراف اظهار دارند وقت معین عوم و کلا حضور بهرسانند نخست گفتگو شد که شهرت یافته شاهزاده سالارالدوله دیشب فوت نموده از طرف رئیس امر بتعقیق و تفتیش شد مأمور مخصوص رفت و معلوم کردند که خلاف واقع بوده در خصوص تواضع و رعایت یاره رسوم مرسوم صحبت شد رئیس اظهار فرمودند که چون رعایت یاره از آداب در مجلس اسباب قطع کلام فوت مرام است باید بکلی تواضع متروک ماند فقط محض یاس حقوق عظیمه حجج اسلام دامت برکاتهم بر حسب اجازه خودشان در وقت ورود من از جانب تمام اعضای مجلس تواضع کرده سایرین را معاف میدانند نسبت بو وزراء صحبت شد اظهار گردید که بر حسب همان قانون بکلی تواضع باید متروک باشد مقام ریاست هم چون بالاتر از آن است که بتوان اوقات شریفش را صرف یاره از آداب فرمایند در غیر موقع ورود حجج اسلام شایسته نیست که از برای وزراء و غیره رعایت تواضع فرمایند وزراء هم مثل و کلاه هستند در تحت این قانون در خصوص معرفی وزراء گفته شد که باید معاونین آنها هم معرفی شوند که همه روزه در مجلس حاضر گردند رئیس فرمودند که مسؤلیت این امر در عهده من است در هر موقع حضور خود وزراء یا معاونین وزراء

بهمه او وا گذار شده و او هم حکم استعمال اسلحه را وقتی فقط خواهد داد که وسائل دیگر عمری نبخشیده باشد.

ماده ۳ - رئیس صاحب منصبان ضابطیه و نظمی باید مراقبت و مواظبت تامه را داشته باشند که عمال ضابطیه و نظمی و غیره با کمال احتیاط در موارد فوق الذکر اقدام نموده بدون ضرورت مبرمه استعمال اسلحه ننمایند.

ماده ۴ - در مواردی که دسته از عمال ضابطیه و نظمی و قراوران برای اطفا نایره شورش احضار میشوند استعمال اسلحه با رعایت شرایط ذیل جایز است.

اول - اقدام باستعمال اسلحه منوط بسا اجازه صاحب منصب ضابطیه است که اسکاات شورشیان

بهمه او وا گذار شده و او هم حکم استعمال اسلحه را وقتی فقط خواهد داد که وسائل دیگر عمری نبخشیده باشد.

بهمه او وا گذار شده و او هم حکم استعمال اسلحه را وقتی فقط خواهد داد که وسائل دیگر عمری نبخشیده باشد.

آقای سید حسن تقی زاده عهده بنده این است قبل از اینکه بجزئیات شروع کنیم خوب است معرفی وزرا را تمام نائیم آن سه مطلبی که برپروز بنده عرض کردم باید توضیح کنند اگر چه رئیس الوزرا مختصراً گفتند که همگی مسؤلیت در امور یکتایی و کلیه دارند و انتخاب آنها هم بپیل ایشان شده خوب است یک مطلب دیگر را هم توضیح نمایند که پروگرام و نقشه خیالات آنها در آتی چه نحو خواهد بود و بجه طرز رفع این مقاصد را خواهند نمود و در این موقع بی یولی مملکت که همه حقوق مردم پس افتاده است آن نقشه که اسباب اطمینان است ارائه دهند.

وزیر داخله پس از آن که قوانین وزارت داخله داده شد بر طبق آن رفتار خواهد شد و کوتاهی نخواهم کرد.

آقای سید حسن تقی زاده خوب بود جواب را این طور میفرمودند که موافق سؤال من باشد که از فلانجا پول تهیه میکنیم و از فلان محل قشون حرکت میدهم بهم چنین نقشه از برای اصلاح مملکت کشیده ایم بنده چهار روز قبل مخصوصاً اظهار کردم و بسع وزرای عظام هم رسید که این مسئله در پوتنه اجمال ناماند و نگویند مامستعضر نبودیم.

اسدالله میرزا در سایر جاها معمول است که وکلا بر دو قسمت یک قسمت موافق با خیالات وزرا هستند و بعضی خیر وزرا هم یک پروگرامی دارند که آنها با خیالات بعضی مطابق است و با بعضی خیر حالا و کلاهی ما تمام یک فرقه هستند و نقشه خیالات آنها یکی است و تمام هم آنها مصروف بپشرفت عمل مالیه است خوب است وزراء اول اظهار همراهی خود را با اساس مشروطیت بفرمایند و بعد از آن نقشه خیالی خود را در عمل مالیه اظهار کنند.

آقای سید حسن تقی زاده اگر بنا است مطالب بیجواب بماند حاجت بگفتن نیست اینکه گفته شد آنها اظهار همراهی خود را با اساس مشروطیت بنمایند بقیه بنده این هیچ اهمیت ندارد زیرا که اینها تماماً همراه هستند اگر همراه نبودند در این مجلس حاضر نمیشدند و علاوه این مطلب بیک کلامه ختم فیشود که ما همراه هستیم ولی آنچه که معنی همراهیت همان بیان مملکت است پس خوب است مطالب عهده را جواب بگویند.

وزیر امور خارجه مطالب آقای تقی زاده صحیح است ما دیشب غیر شدم که باید حاضر شویم فرصت نشد که پروگرام روی کافذ بیاید البته پروگرام خودمان را نوشته بمجلس خواهیم آورد.

حاج امام جمعه دیگر حالت تکلم ندارم الان نشسته ام وطن مرا توپ بسته اند چندی از بستگانم را کشته اند اقوام را فدای ملت کرده اند نمیخواهم بگویم روزی که باین مجلس آمدن همه را در راه ملت دادم میخواهم این مطلب را از وزراء بی رسم

بهمه او وا گذار شده و او هم حکم استعمال اسلحه را وقتی فقط خواهد داد که وسائل دیگر عمری نبخشیده باشد.

بهمه او وا گذار شده و او هم حکم استعمال اسلحه را وقتی فقط خواهد داد که وسائل دیگر عمری نبخشیده باشد.

بهمه او وا گذار شده و او هم حکم استعمال اسلحه را وقتی فقط خواهد داد که وسائل دیگر عمری نبخشیده باشد.

بهمه او وا گذار شده و او هم حکم استعمال اسلحه را وقتی فقط خواهد داد که وسائل دیگر عمری نبخشیده باشد.

بهمه او وا گذار شده و او هم حکم استعمال اسلحه را وقتی فقط خواهد داد که وسائل دیگر عمری نبخشیده باشد.

بهمه او وا گذار شده و او هم حکم استعمال اسلحه را وقتی فقط خواهد داد که وسائل دیگر عمری نبخشیده باشد.

بهمه او وا گذار شده و او هم حکم استعمال اسلحه را وقتی فقط خواهد داد که وسائل دیگر عمری نبخشیده باشد.

شماره به پیغمبر شما را بهر چه که میبیرستید ما شما را وزیر مسئول نمی گوئیم چیزی هم بشما ندادیم آیا از اهل این وطن هم نیستید که اقدام شما چه کردید چه فکری بطاهر آوردید آخر تا کی بسامعه میگذرانید شما آخر هرق اسلامی دارید مگر این وطن شما نیست.

رئیس - از اینکه اظهار فرمودید که تمام بستگان خودتان را در راه ملت داده اید تماماً تشکر میکنند علیحضرت هابونی هم دیروز در این بانهایت اظهار تأسف را میکردند که مافوق نداشت امروز اقدامات لازمه میشود.

حاج محمد تقی - دیروز گفته شد که وزیران نشسته اند و نتیجه اقدامات خود را بمجلس خواهند آورد باز هم که مثل سابق وعده بروز بعد میدهند.

وزیر امور خارجه - این تلگرافاتی که من بسلامبول و سایر جاها کرده ام ملاحظه فرمائید (در این موقع ملاحظه اهمیت یاره مطالب نظار مرخص و مجلس سری گردید و پس از نیم ساعت ختم شد.)

مذاکرات روز سه شنبه ۸ شعبان دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز یکشنبه را آقای میرزا ظاهر قرائت کردند.

رئیس - اول نظامنامه اساسی خوانده شود بعد شروع بمذاکرات بانکه شود.

وکیل الرعایا - اگر نظامنامه بانکه را بخواهید اینجا حاضر است.

رئیس - بموجب فرار داد روز سه شنبه اول باید قانون اساسی خوانده شود.

حاج سید نصر الله - همین طور که قانون اساسی خوانده شده تصحیح میشود در دفتر ضبط شود.

(در این موقع شروع بقرائت نظامنامه اساسی شد پس از قرائت چند ماده مذاکرات لازمه بیان آمد.)

رئیس - تلگرافی از صاحبقرانی از طرف سیهدار رسیده است قرائت شود.

(قرائت شد باین مضمون: خدمت وکلای عظام مجلس هر قدر اظهار عجز و تعظم میشایم در افتشاش نتکاین و تحریک اخوان و بردن معصومان ملک و خرابی عبارات برض منیرسید در این چند روزه هر چه تلگرافات رسیده برض رسانیدم همین قدر عرض میکنم که تجاوزات از حد گذشته خوب است یک نفر از طرف مجلس و یک نفر از طرف دولت و یک نفر از طرف هیچ اسلام بروند و تحقیق نمایند.)

رئیس قرار اینکار داده شد جواب تلگراف را هم گردیم که فعلا یک نفر ساکن قیاز گداشتگان جناب سیهدار برود یک نفر هم از طرف مجلس و یک نفر

هم از طرف وزیر داخله برود تحقیق نمایند تلگراف هم شده است که از هیچ طرف تخطی نکنند گفتگویی که طرفین دارند در عدلیه رسیدگی شود.

آقای میر عماد - یاضد نفر از خواهجوند و نیجاه نفر از قزوقین برده اند که قتل و غارت کنند و بزور حکومت نمایند.

رئیس - آنروز هم عرض شد که مطالب باید از روی صحت رسیدگی شود بمطابق حق شما همه همراهی دارند ولی در غیر آن خیر.

آقای سید محمد جعفر - در هر موردی که نظم از طرفین بشود مجلس باید طوری رفتار کند که نسبت فرض به هیچیک از طرفین نرود.

آقای میرزا سید محمد مجتهد - در باب پسر عباسقلی خان چون تصریحش معلوم نشد خوب است مرخص بشود در باب رحیم خان هم خوب است بخواهید استعطاق شود اگر مرخص است مجازات شود والا چرا باید در عدلیه بماند.

رئیس - این مطلب باید در حضور وکلای آذربایجان مذاکره شود بینم ایشان چه میگویند امروز که حاضر نیستند باشد برای روز دیگر.

آقای سید عبدالله مجتهد - در باب سالار مفتح هم چون میگویند اسباب اشتباه شده خوب است در آن باب هم رسیدگی شود بمن نوشته است که من میروم اسرا را برمیگردانم در اینصورت ماندن او فایده ندارد.

(بعضی گفتند که سالار مفتح مقصر است باید مجازات شود.)

آقای سید عبدالله مجتهد او تا نرود نمی تواند اسرا را استرداد نماید ضامن گرفته شود برای اینکار بعد از این بتصیر ایشان هم رسیدگی خواهد شد.

رئیس - کاغذی از مشیر السلطه وزیر داخله رسیده است که بجهت مسئله ازومی و تبادل افکار مجلسی منعقد شود که مذاکره شود حال مجلس چه صلاح می داند تمام وکلا باشند یا کمیسیون منقذ شود.

حاجی معین التجار - چه عیب دارد تمام وکلا باشند.

حاجی محمد تقی - باید مجلس عمومی منعقد باشد.

آقا میرزا محمود - بموجب نظامنامه وزرا حق دارند کمیسیون بخواهند وهم رئیس حق دارد که سیون معین کند.

حاج سید نصر الله - تشکیل کمیسیون برای تسهیل امر است که زود تر تمام شود و به مجلس بیاید در این صورت لازم نیست جمعیت زیاد باشد.

حاجی معین التجار - چون تمام این مردم منتظر این مسئله هستند چه عیب دارد تمام وکلا حضور داشته باشند.

محقق الدوله - کمیسیون خواسته اند بجهت مذاکرات هنوز مطالب تمام نیست که در مجلس بیاید مطرح شود.

وکیل التجار - رئیس یا یازده نفر از وکلا حق دارند کمیسیون سری تشکیل دهند حال یا رئیس است ملاحظه فرمائید اگر لازم است کمیسیون

رئیس بلی قرائت میشود (قرائت شد خلاصه آن این بود که هشت ماه قبل بموجب نظامنامه دوفتر انتخاب کرده فرستادیم بعد از تجار و غیره بانستخاب صحیح انجمن تشکیل نمودیم بعد باغوائی مفرضین اسباب اختلال انجمن فراهم آمد جناب تلگراف کردیم جواب دادند که نظام السلطان میاید و انجمن را تشکیل میدهد باز بعد از طرف انابک تلگراف آمد که ما ز ندران یک ولایت است غیر از ساری جانی حق تشکیل انجمن ندارد فعلا هشت ماه است دربار فروش انجمن دایر است اگر برهم بیفورد اسباب زحمت خواهد شد تلگرافی دیگر شمر بر همین مضامین قرائت شد.)

رئیس - لایحه مجلس از تصحیل مسبوق است و عقیده آنها این است که بار فروش همیشه زیادت از ساری است گویا همین طور هم باشد لذا میخواهند انجمن دربار فروش باشد ساری.

آقای میرزا ظاهر - در حقیقه بعضی از چیزهاییکه واضح است رای گرفتن در آن غلط است ما در نظامنامه ایالتی ایالت یا ولایت بودن آنها را نوشته ایم.

رئیس در ایالت بودن یا ولایت بودن آنجا حرفی نیست گفتگو در مرکز است که کجاست؟

آقای میرزا ظاهر - یک انجمن ولایتی در بار فروش دایر است اگر ما ز ندران ایالت است باید انجمن ایالتی در مرکز باشد.

رئیس - این مسئله در مجلس گذشته است که چندجا ایالت است مابقی ولایت است مطلب در این است که مرکز ولایت بار فروش است یا ساری.

مفتخر الممالک - ما ز ندران شهرش من جمیع الجهات منحصر شد بیار فروش از حیث تجارت و روابط خارجه و توقف حکومت دربار فروش بیشتر است فعلا هشت ماه است که آنجا انجمن شده.

رئیس - در اینصورت هشت ماه از طرف اهل ساری شکایت شده است یا خیر؟

مفتخر الممالک - خیر.

رئیس - پس تلگراف در این بابتهان شده است این مطلب بواسطه اختلاف شیخ سلمان و دیگران است.

آقای میرزا فضلعلی آقا - سابق این اختلافات نبود فعلا که گفته اند انجمن در یک جا باشد این اختلاف شده است مسلم بلر فروش همیشه بیشتر است از ساری حتی کارگزارهای خارجه هم در آنجا هستند.

مفتخر الممالک - تمام اینها در بار فروش است.

وکیل التجار - فرمودند که در مجلس رای داده شده که سه چهارم ایالت است باقی ولایت چنین رای داده نشده است فقط رای در خصوص گیلان داده شده در سایر جاها رای داده نشد خوب است محض اینکه اشتباه در رای پیدا نشود هر رای که داده شد ثبت شود تا در موقع لزوم بدان رجوع گردد.

آقای میرزا فضلعلی آقا - در تعیین ولایت بودن یا ایالت بودن نباید در مجلس رای گرفته شود اینها باید از روی جغرافیا و معنی لغوی تشخیص داده شود که کجا ایالت و کدام ولایت است.

آقای سید حسین - از برای ایالت و ولایت یک

تصریحی در نظامنامه شده که هیچ محتاج بمذاکره نیست و اشتباهی هم نیست اما در اینکه انجمن در بار فروش باشد یا ساری آنجا نظر بر مرکز است که هر جا حکومت باشد باید انجمن آنجا باشد چون سابقاً حکومت در ساری بود این است وزارت داخله تلگراف کرده که آنجا باشد حال بار فروش اهمیت دارد حکومت هم آنجا باشد بدیهی است که باید انجمن و حکومت در یکجا باشد.

رئیس - آن عنوانی که وکیل التجار کردند بلا جواب مانده چون جمعی شکایت کردند که لامیجان باید انجمن داشته باشد و شهر بزرگی است از هر کس پرسیدم گفتند این مسئله قطع شده و در مجلس رای داده شد که چندجا ایالت است و باقی ولایت حال معلوم میشود که این طور نیست.

مفتخر الممالک - آن روزیکه عنوان این مسئله شده بود غیر از گیلان ورشد گفتگویی نشده و رای گرفته نشد و در خصوص ما ز ندران چنانچه آقا گفتند که سالها ساری حاکم نشین بوده عرض می کنم حکومت بیشتر توقف دربار فروش دارد.

بحر العلوم - این گفتگو که شد در باب رشد بود که اختلافات در بین آمد مطرح مذاکره گردید پس از تحقیق معلوم شد که رشد و گیلان ولایت است دربار ما ز ندران هم گفتگو شد ولی رای گرفته نشده اما تلگراف شد که غیر از چند جا همه جا ولایت است.

حاج سید نصر الله - حال این مطالب باید رجوع بنظامنامه بشود علاوه این انجمن ما محض آن تشکیل شد که در داخله مابقی نظارت داشته باشند که حیف و میل نشود و ظلمی هم واقع نگردد حال هر جا حکومت است انجمن باشد والا خیر.

رئیس - تقسیم ایران بایالت و ولایت روی کاغذ آمده است و رای گرفته شده یا خیر؟ (جمعی گفتند خیر.)

حاج سید نصر الله - این امور اعتباری است هر وقت بخواهند بهر طوری تقسیم نمایند میشود از اول ما اطلاع نداشته ایم که چه طور است پس باید مرکز را ملاحظه کرد و انجمن باید دانست برای چه تشکیل میشود.

رئیس - جواب من مانده میفرماید بدانم این مسئله تقسیم مطرح شده بانه گفتند (خیر) **آقای سید علی تقی** - این مطلب در مجلس مذاکره شده هر جا حکومت کل و حکومت جزو از مرکز برود ایالت و هر جا حکام جزو از طرف حکومت کل برود ولایت است و باین ترتیب گفتند چندجا ایالت است مابقی ولایت.

آقای میرزا فضلعلی آقا - تقسیم بولایات و ایالات و بلوکات صحیح است و معلوم نشده است که کدام ایالت و کدام ولایت فقط در آخر نظام نامه چیزی نوشته شده و رای هم گرفته نشده هر وقت اختلافی پیدا شد باید رجوع بآن کرد.

آقا سید محمد جعفر - اینکه وکیل التجار گفتند که رای در خصوص ایالت و ولایت گرفته نشده صحیح است فقط رای در خصوص گیلان گرفته شد ولی گفتگویی شد که معلوم گردید و آن این است که گفتند ایالت جانی است که وسعت داشته باشد که از مرکز آن تا توابع مرکز مسافت زیاد باشد اگر اینطور باشد فقط ایالت همان چهار

جا است . **حاجی شیخ محمود** - مطلب عقلی نیست هر طور قراردادند همان است.

آقای میرزا ظاهر - مطابق تصریحی که در نظامنامه از برای ایالت و ولایت شده باید هر جا مطابق با تصریح ایالتی است ایالت باشد و هر جا مطابق با تصریح ولایتی است ولایت باشد.

وکیل التجار - تصریحی از برای ایالت و ولایت شده ولی تعیین محل نشده باید نظامنامه را آورد و از روی آن تعیین کرد.

آقای میرزا محمود خوانساری - گویا از موضوع خارج شدیم موضوع ما این بود که ساری انجمن داشته باشد یا بار فروش خوب است در همین مطلب گفتگو شود و ختم شود.

وکیل الرعایا - در مجلس یک رای داده شد که گیلان ولایت است در خصوص باقی صحبت نشد اگر باید مذاکره شود خوب است بنظامنامه رجوع گردد.

رئیس - ولایت بودن گیلان در مجلس ختم شد.

وکیل الرعایا - بلی (در این موقع حاج امام جمعه وارد شدند و رئیس اظهار فرمودند که مجلس از تشریف آوردن شما نهایت اظهار امتنان را می نماید.)

صنیع الدوله - گویا این صدا از تمام ولایات بلند شود شاید قم هم بیک ملاحظه در این خیال بیفتد خوب است حالا بر طبق نظامنامه معین شود که کجا ایالت است و کجا ولایت و یک دفعه کار تمام شود.

حاج سید نصر الله - باید فهمید که انجمن کجا باید بشود در هر جایی که اختیارات میشود باید باشد انجمن برای نظارت مالی است.

احسن الدوله - چون هیچکدام ما از جغرافیای مملکت خودمان اطلاع نداریم خوب است بهمان ترتیب قدیم که آذربایجان و کرمان و فارس و خراسان و ایالت می گفتند همینطور قرارداد دهید و ما بقی را بگوئیم ولایت است.

حاج سید نصر الله - اگر این یک کلمه تصریح بشود کار تمام است آیا این انجمن کجا باید تشکیل شود غیر از اینکه هر جا وصول و ایصال مالیات میشود و مقر حکومت است در جای دیگر هم مگر باید تشکیل شود.

حاج سید عبدالحسن شهسالی - چون امر ایالت یا ولایت بودن مهم است خوب است این کار را ختم کنیم که یک انجمنی تشکیل شود و این امر را بوجه سهل تحقیق کرده بنویسند و دفع این اختلاف بشود.

حاج سید نصر تقی - مطلب در این است که انجمن باید باشد اگر انجمن اسباب رفاهیت مردم است که بسیار خوب همجا باشد والا هیچ جا نباشد.

عمادالحکما - بر طبق تاریخ مطالبی را که از سابق مملکت میگفتند حالا ایالت است با اینکه ما ز ندران بر حسب تاریخ ایالت است نمیدانم چه شده است که حالا از میان رفته و ولایت شده.

عمادالحکما - چنانچه آقا فرمودند هر جا که وصول و ایصال مالیات میشود انجمن باشد در این

صورت آذربایجان هم ولایت میشود زیرا که تمام مالیات در تبریز گرفته میشود تعریف همان است که آقا میرزا طاهر گفتند آنوقت مازندران و غیره هم ایالت میشود این انجمنها باید در امر حکومت نظارت داشته باشند که در هر جا حکومت جزو است مواظب باشند

دبیر رسائل - اینکه گفته شد که عمل کیلان گذشته است آیا به بینیم اگر رای بیخط داده شد بر پشت دارد یا غیر من عرضی در رشت ندارم ولی لاهیجان اهمیت دارد .

رئیس - من يك ساعت با کیلانها گفتگو کردم قرار شد عصر بیانید اینجا عمل آنها تمام شود بطوریکه مجلس رای داده اصلا در خصوص ایالت ولایت بودن يك ضروری بملت وارد می آید نمی شود موجب فرما فرمای خراسان را به حاکم مازندران داد پس باید این ملاحظه را هم کرده مال ملت است .

آقامیرزا طاهر - بعد ما خوب است رایی که در مجلس داده میشود قبل از وقت قدری در آن فکر شود بعد رای داده شود .

حاج امام جمعه - يك دفعه يك چیزی را مردم از برای خودشان صلاح میدانند و یکدفعه هم مابیک چیزی را از برای آنها صلاح میدانیم حال از اطراف می نویسند فلان جا ایالت باشد این صلاح دید خودشان است ولی صلاح دید ما مقدم است بر صلاح دید آنها ما را منتجب کرده اند بجهت همین مطالب شما میدانید يك ماه من فریاد کردم که نظامنامه انجمنهای ایالتی را که می نویسیم مبین کند کجا ایالت است و کجا ولایت تا این مفاسد بروز نکند در اینصورت اگر بی کجا اذن داده شود فردا از همه جا صدا بلند میشود آرزو که گفتگو شد گمانم این است که مینا گفته شد که چهار جا ایالت است مابقی ولایت حالا نمیدانیم بجهت ملاحظه آقامیرزا طاهر میگویند که رای داده نشد .

آقای سید حسین - آرزویم از آن همه مذاکرات يك تلگرافی از طرف مجلس بشمار ولایات شخوب است آن تلگراف را بیاورند بخوانند تا اول نظرشان بیاید و دیگر این مذاکرات نشود .

رئیس - این تلگراف شد و جمعی گفتند ما اطلاع نداریم .

آقای سید حسین - من نمیگویم رای داده شد میگویم این تلگراف را بخواهید به بینید شده یا غیر و نیز این مسئله را در يك کمیسیون گفتگو کرده ختم نمائید و روی کاغذ بیاورید تا ختم شود .

آقامیرزا فضلعلی آقا - انحال هر چه از مجلس در جواب کاغذ ها و تلگرافات میرفت نمیشود بگویند تمام رای مجلس بوده بعد از این باید يك فراری داده شود که اسباب اشتباه نکرده .

بحر العلوم - در مجلس معلوم شد که ایالت چهارتا است از این جهت تلگراف کردند ولی رای نگرنتند .

حاج امام جمعه - این مسئله در مجلس مطرح شد که به بینیم ایالت چند جا است و ولایت کجا است چهار جا را گفتند که ایالت است و مابقی ولایت .

اسدالله میرزا - اینجا مطالب متضاد گفته میشود و کیل التجار میگوید ابتدا اینجا چنین گفتگوئی

ورائی گرفته نشده بنده آرزو در اینجا نبود ولی کوبا گفته شده بود که چهار جا ایالت است ما بی ولایات اگر رای گرفته نشده نمیدانم این تقسیم خیلی صحیح است و مکرر هم عرض کردم .

رئیس - چون مسئله محل اختلاف است گفتگو شود و ختم گردد .

وکیل التجار - رئیس مشاغل فرمودند که در این خصوص رای گرفته شده یا نه این بود که بنده عرض کردم ولایت در مطلبی که مجلس مصلحت بینی بکند بنده موافق هستم ولی يك وقت مسئله رای است این بود که عرض کردم رای گرفته نشده فقط در يك کیلان رای گرفته شده بود .

رئیس - پس خوب است رای گرفته شود که چهار جا ایالت است و مابقی ولایت .

آقای سید محمد جعفر - اگر نباشد که ایالت ولایت معین و تقسیم شود باید از روی تحقیق باشد که دیگر مختلط بهم نکرده .

حاج سید عبدالحمید شهبانی - هر گاه يك مطلبی مطرح شود و مطلب دیگر در میان بیاید مطلب اول مجمل میماند و بعد مطرح میشود همان قدر صرف وقت می شود در این مسئله همانطور که گفته شد صحبت بیان آمد ولی قطع نشد پس حالا رای گرفته شود .

آقامیرزا علیقلی - میزان از برای ولایت بودن ایالت چیست ؟

خیاط باشی - میخواهیم بدانیم اهمیت کیلان بیشتر است یا مازندران اگر مازندران ایالت باشد کیلان بطریق اولی باید ایالت باشد .

وکیل التجار - در این تقسیم محال با ایالت ولایت خوب است که مردمان عالم بجز اقبا باو آرز روی علم تقسیم بکنند بعد مجلس رای بدهد .

اسدالله میرزا - ما دو تقسیم داریم یکی طبیعی یکی سیاسی طبیعی همان است که آقا میر عماد گفتند اما سیاسی آن طور نیست که اخلاق و تجارت آنجا ملاحظه شود بلکه باید ملاحظه شود که بچه نحو امور سیاسی بهتر پیشرفت میکند .

حاج سید عبدالحمید شهبانی - این رای که ما میگوئیم بجهت اصلاح سیاسیات مملکت است نه از روی جغرافیا که محتاج به بحث باشد فقط نظر ما باید با اصلاح سیاسی باشد که چند جا صلاح است ایالت باشد و چند جا ولایت باشد و باین اندازه هم مذاکره شد .

رئیس - پس رای گرفته شود که چهار جا ایالت است و مابقی ولایت .

وکیل التجار - توضیح میخواهم پس از رای گرفتن ترتیب انجمنها بهمان ترتیب نظامنامه است یا تغییر میکند .

رئیس - در آن ماده مذاکره میشود (رای گرفته با اکثریت معین شد که چهار جا ایالت است مابقی ولایت) (آذربایجان) (فارس) (کرمان) (خراسان)

آقای شیخ یوسف - از چیزهای لازم این است که باید همه جا اطلاع داده شود که کجا ایالت است و کجا ولایت .

مفتخر الممالک - جواب مازندرانها چه شد ؟
رئیس - گفتگوی آنها بواسطه اختلاف دو

نفر است در بعضی باین مطلب ندارد .
آقا سید حسن - نظامنامه ولایات و ایالات و وزارت داخله داده شده خوب است تکلیف انجمنها هم معلوم شود .

مفتخر الممالک - تکلیف با فروش چیست انجمن در ساری باشد یا در بازنش؟

رئیس - در این خصوص تا حال شکایتی از ساری نشده است .

آقای شیخ یوسف - گفتند از ساری شکایت نشده حالا دیگر کار گذشته از این است که مازندران ولایت است و حق انجمن ولایتی در مرکز دارد و در سایر جاها باید بلدی باشد .

مفتخر الممالک - صحیح است ولی تکلیف بازنش چیست ؟

آقای سید محمد تقی - عجالت با آنها جواب داده شود که انجمن بازنش بر هم بخورد و نه در ساری تشکیل شود تا تکلیف معلوم شود .

رئیس - چیزی بوزارت داخله نوشته شود که عجالت بکنند و تلگرافی بشود به حکومت که انجمن بازنش برقرار باشد و در ساری هم تشکیل نشود تا تکلیف معلوم شود (لایحه از طرف ناظم انجمن آذربایجان رسیده بود مشر بر اینکه محض اظهار و ابراز عریضی که نمایندگان انجمنها را مست از انجمن مرکزی استند اما میشود که بلیط اجازه ورود از برای این عده جمعیت که متجاوز از یکصد نفر هستند داده شود و نیز اطمنی می آید که در آن آسایش نموده تا مقاسد آنها انجام پذیرد .)

آقای سید محمد تقی - این لایحه را مردمان محترم نوشته اند باید اجازه داده شود .

حاج سید نصر الله - اگر فهرست مقاصد خود را میدادند شاید بدون نقص اصلاح میشد اگر هم طول میکشد بیاید تا انجام بگیرد .

رئیس - همینطور که گفته شد بیاید و از آنها پذیرائی شود و چند نفر از کمیل آنها بیاید مقاصد خود را بگویند .

آقامیرزا سید علیقلی - بیاید مطالب خودشان را اظهار میکنند ولی تمسح نشوند .

رئیس - در باب کرمانشاهی ما گفتگو شود که چه باید کرد (هریضه از آنها رسیده بود قرائت شد مشر بود بر اینکه اصطلاحاتی که از ایشان با سیف الدوله در وزارت عدلیه شده خواهد تا تغییر یا عدم آن معلوم شود و احقاق حق گردد و در خصوص سایر محرکین حاضر شوند در اینجا تا گفتگو شود .)

صدر نظری - سیف الدوله از برای حکومت رفت حکومت ضامن امنیت است چرا آنها را حفظ نکرد .

وکیل الرعایا سیف الدوله خودش نجاییده ولی مسئول است که چرا آنها را حفظ نکرد از اینکه وزیر عدلیه برود بپنزل او اعتراف بقصیر کند مسلماً نخواهد کرد باید او با وضعت که طرف اوست در محکمه با اسنادی معا که شوند تا احقاق حق شود .

آقامیرزا سید علیقلی - بوجوب لایحه آنها باید استنطاقات خوانده شود تا مطلب معلوم گردد .

رئیس - صحیح است ولی بعضی اطلاعات از خارج گفته شد که این صحبت بیان آمد .
حاجی محمد تقی شاهرودی - اگر آن روزه آخری استنطاق آورده شود معلوم میشود که مقصر هست یا نیست .

رئیس - سابقاً گفتیم باز هم میگویم اگر وزیر عدلیه بگوید که آنچه من استنباط کردم سیف الدوله مقصر نیست دیگر حرفی هست یا خیر ؟
حاج ملک محمد - وزیر عدلیه حاکم قضیه بود عدالت السلطنه با چند نفر از وکلا رسیدگی کردند آنها را بخواهند از روی استنطاقی که شده است اگر تقصیر او مدلل نشده که هیچ .

وکیل الرعایا - بنده نمیگویم که حاج سیف الدوله مقصر است همینقدر میگویم او را کم بود و ضامن امنیت است باید مال غارت شده را از هر کسی میداند بگیرد و مسترد نماید .

دبیر رسائل - تمام این تحقیقات در دیوانخانه شده است آنها را بخواهید رسیدگی نمائید .

رئیس - پس باشد برای عصر تمام آقایان حاضر شده نیم ساعت اوقات خود را صرف این کار کرده ختم نمائید .

آقامیرزا محمود خواساری - در حضور تمام وکلا تمام عمل مشکل است خوب است اول کمیسویی تشکیل شده و رسیدگی نمایند بعد به مجلس بیاید .

حاج امین الضرب - اول راپورت وزارت عدلیه را بخواهید بعد این اشخاص را احضار فرمائید .

حاج امام جمعه - این مسائلی که در مجلس گفتگو میشود با طرف دارد یا ندارد اگر مثل مسئله ایالت با ولایت بودن است که طرف ندارد مجلس رای می دهد هیچ ندارد اما اگر طرف دارد مجلس نباید دخالت کند این کار با عدلیه است بر فرض مجلس بخواهد رسیدگی کند طرف که حاضر نیست .

حاج ملک محمد - تمام این تحقیقات شده و رزشته شده است .

حاج امام جمعه - در این صحنه سال کرمانشاهی ما غارت شده است حرفی نیست ولی مجلس باید حرف طرفین را به بیند تا رای بدهد .

آقای شیخ یوسف - چون ما عدلیه صحیح نداریم این که جناب ظهیر الدوله تلگراف کرده اند که حاج سیف الدوله مقصر است اگر مجلس رسیدگی نکند حق کرمانشاهی ها از بین میرود .

آقامیرزا ابوالحسن خان - اگر ما عدلیه داریم این حرف ها فائده ندارد اگر مجلس عدلیه را صحیح نمی داند چرا عدلیه را صحیح نمیکنند باید راپورت را با رئیس کمیسیون خواست و رسیدگی کرد .

(در این باب مذاکرات زیاد بیان آمد بالاخره نتیجه این شد که استنطاقات خواسته شود و رسیدگی شود در این موقع تلگرافی از خوی که آقا محمد امین آقا صدرالاسلام پسر حاج امام جمعه مغایر کرده بودند قرائت شد .)
از خوی - بعد از عرض دعا حوئی الحمد لله

از توجهات حضرتعالی ما ها هنوز عموماً سلامت ولی از تعدیات فوق العاده خوانین مسا کو ولایت یکدفعه آتش گرفته همه میسوزد خداوند ایشان را سرنگون فرماید توفقی که اهالی ولایت از مرادم عالی دارند این است که سه ماه است در میان آتش مانده سه هزار تومان پول تلگراف داده پس چرا تا بحال توجهی برای ما نفرموده اند جزایهای شهدا قریب دوست تقریباً آفتاب افتاده نصیب کتبا عرض میشود داخل پارک را از ماها آسوده دارید دعا گو محمد امین .

حاج امام جمعه - اینکه نوشته اند ما سلامت هستیم مقصود شان این است که دور خیاط مارا احاطه نکرده اند من این را نمیگویم محض اینکه خوی ولایت من است خدا شاهد است تمام اهالی خوی مردمان صحیح هستند شما ملاحظه نمائید که این چه قدر سخت است دوست نفر خویش و اقربای آنها جسدشان وسط بیابان افتاده باشد و کسی نتواند برود جسد آنها را بردارد چند مرتبه از من گله کرده اند بخیا لشکان از دست ما کاری ساخته است نمیدانند که بهزار گفتن ما هیچ فائده مترتب نخواهد شد تا یک برادری و اتحاد ما بین ما احداث نشود کار ما همین طور خواهد بود نمیدانم این اشخاصی که استبداد بخرج میدهند ایاز اهل این مملکت نیستند آخر تا کی تا چند این افشاش باید باشد و کسی در فکر علاج آن نباشد .

مذاکرات زیاد بیان آمد .

حاجی محمد آقا - این فتنه و آشوب اول از آذربایجان بروز کرد ما هم گاهگاهی جوش و خروش میکردیم و کلا هم قدری ما را ساکت میکردند باز همان طور میماند تا حالا که کار با اینجا کشیده میگویند تقصیر نداریم پول نداریم و میگویم هم پول داریم هم تقصیر نداریم نمیخواهند اقدام کنند برادران ما را میکنند خواهان ما را اسیر میکنند اگر این طو است پس ما هم برویم کشته شویم .

آقای سید محمد جعفر - تقصیر از چند ناحیه صادر شده است من نمیگویم دولت در همه جاها جلو گیری نماید ولی اگر اول از یک دو موضوع جلو گیری کرده بود حالا این طور نمیشد حالا هم اگر اقدام کنند بهتر از فردا است مجلس هم هر رایی را که داد جداً باید مطالبه نماید .

آقامیرزا سید محمد مجتهد - از برای رفع این افشاشات پول لازم است علاج آنی که باید بشود از سی کرور اهالی ایران ده کرور آن استطاعت آنرا دارند که هر کدام نفری يك تومان یا پنج هزار بدهند باید اعلان کرد که از روی میل همه بدهند آن ترتیب را کرده اند سایر وکلا همگی متفق شده که بهین ترتیب رفتار نمایند خوب است .

آقای سید عبداللّه مجتهد - پس روز و زرا گفتند در خزینه اشرقی هست باید در آورد و به تقصیر نهاد آیا خبری از آنها رسیده است .

رئیس - هنوز خبر نرسیده اگر لازم است آنها را بخواهیم و گفتگو کنیم .

آقای سید عبداللّه مجتهد - رای باید خواست تا تکلیف معلوم شود .

حاج امام جمعه - درسته ۱۳۱۲ که بنده باسلامبول وارد شدم در روزنامه اختراعاتی مخصوصاً از برای جمع آوری امانه شده بود حلالم در اینجا

مردم را بر دو طبقه کنند يك طبقه متولین و يك طبقه اداسط الناس و بهین ترتیب شروع کنند ولایات را هم تشویق کنند که زودتر اینکار انجام بگیرد (لایحه از طرف انجمن اصناف عرض شده بود مشر بر اینکه قرارداد در اهمیت تشکیل و ترتیب قوه دفاعیه در مقابل مخاطراتیکه امروزه در آذربایجان خطر کرده ایم و تا کنون از طرف دولت هیچ اقدامی نشده است تا کنون که ناپره قساد در همه جا شعله ور شده است مستعدی هستیم طوری شود که اسباب آسودگی برادران دینی ما فراهم آمده تا ما هم آسوده شویم مطلب دیگر چنانچه اجازه فرمائید در روز هفتم این ماه که روز اعطای مشروطیت است طبقات ناس از شاهزادگان و رجال و تجار و غیره در عمارت بهارستان جمع شده تجدید اخوت و برادری کنند و از روی صدق عقد اتحاد بندهند .

آقای سید عبداللّه مجتهد - این ترتیب خیلی خوب است هر چه زودتر این مجلس افتتاح شود بهتر است (درستخط تلگرافی از طرف اعلی حضرت عالیونی رسیده بوده مشر بر اینکه رئیس مجلس بیعت مسئله لازم سر حدی حاضر شوند در اینکه شخص رئیس تنها برود یا با عده از وکلا گفتگو شد بالاخره قرار شد که تنها برود .)

محقق الدوله که برای پذیرائی نمایندگان انجمن ها مامور شده بودند آمدند و اظهار داشتند که کمال پذیرائی از آنها شده آمدند در عمارت حوض خانه و قرار شد عرایض خودشان را بنویسند ولی گویا خیال ماندن دارند .

نمایندگان انجمنها اظهارات خود را در ضمن لایحه مرروض داشتند که قرائت شد خلاصه آن این بود که قرارداد ملت استعدای جلو گیری از افشاشات را از دولت کرده و تا کنون هیچ اقدامی نشده نتیجه این تسامح همان شده که سی بیستم از روی بدست خارج افتاده و خوی و مسا کو را اقبال السلطنه قتل و غارت کرده اینک استد عای ما این است که يك مجلس عمومی بشود و نتیجه اتحاد بدست آید و دیگر اقدامات دولت معلوم گردد و موجبات آسایش همه فراهم آید ملت در هر گونه اقدامی حاضر است و از دادن مال و جان و اهل و عیال در حفظ آب و خاک خود کوتاهی ندارد هر گاه اقدام نمیشود اطلاع بملت بدهند که تکلیف خود را بداند نمایندگانی که این لایحه را آورده بودند گفتند این هیئت میگویند که ما از اینجا خارج نخواهیم شد تا مقاصد ما حاصل شود .

رئیس - الان که بحضور همایونی مشرف میشوم همین لایحه را بخواند و بپس جواب خواهم آورد .

مذاکرات روز شنبه ۱۳ شعبان

دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز پنجشنبه ۱۰ را آقا سید محمد تقی قرائت کردند .

رئیس - خلاصه مذاکرات حضور همایونی این شد که در اصلاح امورات اقدام فوری بعمل آید از قرار امروز تمام امرا و وزراء در دوبار جمع خواهند شد و انشاء الله امید داریم اخبار مسرت انگیزی در عصر واصل گردد .

آقامیرزا محمود - تلگرافی که راجع به سرحد بود خوب است قرائت شود تا مستحض شویم .

رئیس - آن تلگراف در دست جناب سید الدوله است و باره اخبارات خوش دیگر هم دارم خودشان

خواهند آمد و خواهند گفت ولی چیزی حکمت
 ملت این که ظاهر بنظر میرسد که این مجلس کار
 نکرده و حال آنکه بسیار کار کرده همان است
 که بعضی کارهای جزئی را در مجلس داخل
 کرده اند و وقت مجلس را صرف مینمایند مثل این
 که اگر در مطلب سرمدی کافه سفارشی لازم
 میشود که از سفارت عثمانی بگیرند رجوع میکنند
 بانجنم هرازی و از آنجا بوزارت خارجه نوشته
 میشود که ایشان از سفیر بخواهند چنانچه از پیش
 حال فریب بکوزار کاغذ نوشته اند و من مهر کرده ام
 لابد اینها باید تمیق بشود این اسباب توضیح وقت
 مجلس است بهتر این است که بعد از قرار شود هر
 کسی کاری با وزارتخانه دارد اول رجوع بوزارت
 خانه نماید اگر انجام نیافت آنوقت رجوع بمجلس
 کنند مطلب دیگر تلگرافاتی که از ولایات میرسد
 بعضی راجع است بانجنمها و بعضی باشخاص دیگر
 این مطلب را باید فهماند که ولایاتی انجمنی دارد
 و مجلس رسان آن انجنم را میشناسد هر کس کاری
 داشته باشد باید بانجنم رجوع نماید اما اگر
 بعضی بخواهند شرایط کنند و از زیر بار مالیات
 بگریزند باید جلو گیری شود مجلس هم باید بولایت
 اعلان کند که انجنمهای ولایاتی آنها مین و مشغول کار
 شوند تلگرافیکه بولایت نوشته شده بود چون خاطر
 خطیر همایون اعلی و آرای وکلای عظام متوجه به
 اصلاح امور مملکتی و تأمین طرق و شوارع و معو
 رسوم و رعایت است و باید خاطر وکلای عظام
 آسوده و باشتغال و وظایف مهمه خود پردازند و با
 اشتغال با امور جزئی از امورات کلی بازماند و
 چون همه روزه از ولایات تشکلات میرسد و بعد از
 تحقیق زیاد معلوم میشود که کتب صرف است یا حکومت
 محل بطور تحقیق رسیدگی کرده و بواسطه عدم
 موافقت او باخیال عارض مجدداً باشتباه عارض شده
 بنا بر این اعلان میشود هر که رادر دارالخلافه شکایتی
 است اول بوزارتخانه که راجع بان است تنظیم نماید
 و اگر خارج از طهران است اول به حکومت محل
 اظهار نماید اگر رسیدگی بعمل نیامد بانجنم اطلاع
 بدهد اگر باز استحقاق حق نشد بعد از آن با امضا
 عرض شود را بمجلس مقدس اظهار نماید .

آقای سید حسن - این لایحه مضمونش بسیار
 خوب است ولی ولایتیکه انجنم ندارد چه میکند
 مقصود این است اقدام شود انجنمها از روی دقت
 تشکیل شود .

رئیس - در این خصوص تا کید خواهد شد .

آقای میرزا افضلعلی آقا - این ترتیب
 بسیار خوب است ولی اگر بنا شود که همه جاهرازی
 بهر انجنم برسد طول خواهد کشید عجله خوب
 است بهر انجنم رسانیدن را موقوف داریناگر
 لازم شد در دقه دوم اینکار را بکنند .

حسام الاسلام - این بیان که انجنمها باید
 از روی قانون تشکیل بشود صحیح است ولی این
 لایحه بطور کافی مفصل نیست باید مفصل نوشت
 که مجلس هر انجنمی را بسمت رسمیت نمیشناسد
 جز آنچه بر طبق قانون تشکیل شده باشد .

حاج سید نصر الله - عرایض بولیتیکه لویج
 قانونی بمجلس پذیرفته میشود آنچه راجع بوزارت
 خانه است اگر در آنجا انجام مقصد نشد باید بمجلس
 تنظیم نمایند .

رئیس - ممکن است در عبارت تغییر داد ولی
 مقصود همین است حال به پیشم اجازه داده میشود
 یا خیر .

آقای میرزا ابوالحسن خان - باید بمجلس بحق
 خود باقی باشد این عدالتخانه هم مثلماست و هرازی
 باید با رجوع شود اگر تنسی داشته باشد البته
 باید اصلاح نمایم مقصود این است چیزی که وظیفه
 مجلس است باید اقدام کند و آنچه وظیفه او نیست
 اقدام نکند تاریخ خود باقی بماند .

حاج شیخ علی - این که هرازی عرض خودشان
 را با دوات اظهار کنند در غایت اشکال است چه
 ضرر دارد عرایض خودشان را با اینجا ارجاع نمایند
 و از اینجا تشخیص داده با اداره رجوع شود .

حاج سید عبدالحسن شهبانی - این
 ترتیب که عرایض بدو با اینجا برسد و از اینجا رجوع
 با دوات گردد بدینست .

آقای سید محمد تقی - در این لایحه هم جو اظهار
 شده که هر کس شکایتی دارد بهر وزارتخانه که
 راجع است رجوع نماید این ترتیب صحیح است لیکن
 راجع با اداره باشد یعنی چه .

رئیس - مثلما نظر می باشد .

آقای سید محمد تقی - آنهم راجع بوزارت
 خانه است .

وکیل الرعایا - ما باید وزارتخانه ها را بهر
 ترتیبی هست به مردم معرفی نمائیم که مجری کار
 کیست و بدانند این ترتیب خوب است و هر قدر زودتر
 مردم بدانند بهتر است .

آقای سید حسن - مقصود این است که بجهت
 بسیاری عرایض زیاد فرار شود که هر کس شکایتی
 دارد بهر وزارتخانه راجع است رجوع شود این
 ترتیب را مجلس تصویب نماید اصلاح کلیات
 آن اینجا لازم نیست که وقت مجلس را ضایع نماید دیگر
 اینکه فرار بود که اول مجلس نظامنامه خوانده شود و بعد
 شروع بندا کرات لازم گردد حتی قرار بود که
 اگر وزیر هم در این بین وارد شود باید قرائت
 نظامنامه قطع نشود .

رئیس - بواسطه وصول پاره تلگرافات
 مهمه و مطالب لازم مجال نر ائت نظامنامه در
 این دو سه روزه پیدا نشد امروز هم عساکر های
 مهم داریم عصر هم حاضر می شویم برای کارهای
 خودمان .

آقای میرزا ابوالحسن خان - ایرادیکه
 می شود مقننی نمی دانم زیرا که هر وقت يك اقتضای
 داشت آنوقت وزارتخانهها درست منظم نبود باین
 طور قرار داده شده بود ولی حالا دیگر برای اینکه
 باید اصلاح کرد باید بخود آنها رجوع شود .

تلگرافی بحکم ولایات نوشته شده بود قرائت شد
 فریب باین مضمون .

مهم حکام را اعلان می داریم از قراریکه
 مسوع و کلا شده خارج از قانون انجنم ولایتی
 و ایالتی بعضی انجنمها نام های مختلف تشکیل
 شده و اسباب اختلال امور گردیده این است
 مجلس آن انجنم ها را بطور رسمیت نخواهد
 شناخت و اظهارات آن انجنم ها بمجلس رسمیت نخواهد
 داشت .

صادق حضرت - قید انجنم بلدی هم
 بشود .

آقای سید حسین - این قید هم بشود که در
 هرجا انجنم تشکیل نشده موافق نظامنامه تشکیل
 بدهند الان چند ماه است که این اعلان شده و همین
 طور مانده است .

رئیس - در باب وکلای ولایات سه روز
 قبل اکیداً تلگراف شده است تا ده روز دیگر
 انتخاب شوند وکلای این جاهم باید انتخاب شوند
 اما در باب انجنم ها این تلگراف صحیح است
 و مجلسی غیر از انجنم های رسمی کسی را نمی
 شناسد .

آقای سید حسین - این تلگراف اگر برود
 چون در اغلب از ولایات انجنم از روی نظامنامه انتخاب
 نشده است تمام انجنمها بهم خواهد خورد خوبست
 در همین تلگراف قید شود که هرجاهم انجنم نیست
 تشکیل شود .

آقای میرزا مرتضی قلی خان - خوبست رای
 مجلس را هم که چهارجا ایالت است و ایالتی این
 هم اعلان شود که بدانند .

وکیل التجار - بر پرورد در خصوص انجنم های
 ایالتی ولایتی مذاکره شد و بموجب نظامنامه سابق
 همانطور بود ولی حالاً تغییر کرده موافق آن نظامنامه
 اسباب اختلال است خوب است مذاکره شود و
 تصحیح شود و نیز این هم توضیح شود در این
 تلگراف که انجنم غیر رسمی اگر مصالح ترتیب
 انجنمهای رسمی نباشد حکومت مانع نباشد و این
 را دست آویز خود قرار نهند .

آقای شیخ یوسف - بموجب فصلی از فصول
 قانون اساسی اجتماعات آزاد است حال اگر این تلگراف
 را بکنند حکام سانس کرده سایر انجنمها را برهم
 می زنند خوب است توضیح بشود که مانع انجنم
 های غیر رسمی نشوند و مرجع آنها به انجنمهای ولایتی
 یا ایالتی باشد .

حاج سید عبدالحسن شهبانی - این
 تلگراف اشعار نداشت که سایر انجنمها نباشد بلکه
 این است که مجلس فقط انجنم ولایتی و ایالتی را
 می شناسد اما در باب نظامنامه انجنم در هرجا که
 فرستاده شد قرار بود از روی عدد نفوس باشد
 بعد در رشت اختلاف شد و رای گرفته شد که
 طبقانی باشد خوب است این مسئله در تلگراف
 توضیح شود .

آقای میرزا افضلعلی - معنی آزادی اجتماعات
 این است که هر حق رایك فرد دارد اجتماع هم مان
 حق را دارد زیاده از این نیست .

حاج امام جمعه - تمام هم این مجلس این
 است که مردم آسوده شوند و این مطلب مومن است
 هر چه در مرکز کارها زیاد باشد بدتر باعث نا
 امنی می شود اما فرار گذاشتیم که در مقابل حکومت
 از برای اینکه بی اعتمادی ننمایند انجنم ولایتی
 و ایالتی باشد که ناظر با مردم او باشد مثل مجلس
 که ناظر بوزارتخانهها است حال اگر بخواهند
 بتوان اجتماعات داخل در کار شوند نمی شود باید
 جلو گیری شود در این تلگراف اشعار دارد که
 فقط انجنم ولایتی و ایالتی دخالت در کار داشته
 باشد ولی اجتماعات دیگر حق دخالت ندارند اما
 در باب انتخابات انجنم ها که انتخاب شده یا از
 روی طبقات یا غیر طبقانی نمی خواهیم آنها را بهم
 برزیم فقط مطلب ما این است که هر يك از انجنم
 ولایتی سمت رسمیت دارد اگر ولایت باشد یا انجنم
 ایالتی سمت رسمیت دارد اگر ایالت باشد .

آقای سید حسین - همانطور که جناب رئیس
 فرمودند مقصود این نیست که سایر انجنمها بر
 هم بخورد مقصود این است که انجنم رسمی فقط
 انجنم ایالتی و ولایتی است .

آقای شیخ حسین - بنده عرض میکنم مجلس
 در هر مطلبی که صحبت میکنند آخر بجائی نمیرسد که
 نتیجه بگیرد بقیه بنده تکلیف انجنم ایالتی و ولایتی
 معلوم است اما در خصوص سایر انجنمهای غیر رسمی
 هم خوب است بک قانون مختصری نوشته شود بموجب
 يك ماده از قانون اساسی که مردم بدانند مقصود از
 اجتماعات چیست .

آقای سید مهلی - اگر دوسه کلمه بر این
 تلگراف افزوده شود که غیر از انجنمهای ایالتی یا
 ولایتی انجنم های دیگر در کار مملکت دخالت
 ندارند و انجنمها در امورات داخلی خود آزادند
 خوب میشود .

آقای سید محمد جعفر - مراد از انجنم
 ما چه چیز است بعضی انجنمها در ولایات است که
 مهتری درست کرده اند و نظامنامه می نویسند و بعضی
 کارها میکنند آیا اینها صحیح است ؟

رئیس - مقصود از این تلگراف اینست که
 مجلس فقط انجنم ایالتی و ولایتی را رسمیت می دهد
 و سایر انجنمها اگر کاری بکنند در تحت حکومت
 هستند و مجلس با آنها طرف نیست .

آقای سید محمد جعفر - باید این نگه را
 افزود که سایر انجنمها در تحت حکومت حاکم
 هستند تا تکلیف آنها معلوم بشود .

حاج سید نصر الله - مطلب همان است که
 غیر از انجنم ولایتی و ایالتی هیچ انجنمی رسمیت
 ندارد اجتماعات هم آزاد است مادامیکه مصل
 نظم نباشد .

اسدالله میرزا - گویا این مسئله را يك
 اندازه حکومت میداد و همچنین مجلس تقنین قانون
 کرده پس قیامه این تلگراف امروز چیست و اما
 اجتماعات آزاد است مادامیکه مصل نظم نباشد و اما
 نظامنامه از برای خودشان می نویسند ضرری ندارد
 ما از اول گفتیم غیر از انجنم ایالتی و ولایتی و بلدی
 را نمی شناسیم .

رئیس - گویا مسئله تمام است که فقط مجلس
 انجنم ایالتی و ولایتی و بلدی را بطور رسمیت
 میشناسد لایحه .

احشام الاطباء - این تلگراف در باب
 تفاوت عمل از ترشیز رسیده است که حکومت
 خراسان قرار گذاشته است که حکومت ترشیز پنج
 هزار تومان حق الحکومه بگیرد و حال آنکه تفاوت عمل
 را گرفته بود حق الحکومه را بحدیسه از رهت می خواهد
 بگیرد اگر غیر از تفاوت عمل حق گرفتن چیزی
 ندارد تلگراف بشود که بگیرند .

مفتخر الممالک - در باب تفاوت عمل رئیس
 فرمودند يك مجلس فوق البیاده بشود که درست
 تشریح شود .

احشام الاطباء - آیا غیر از تفاوت عمل
 حق دارند زیاده تر بگیرند .

حاجی معین التجار - در باب تفاوت عمل
 بحکم تلگراف شده که همان معامله سابقه را با رعایت
 رفتار نمایند یعنی باید از اشخاص با بصیرت صورت

بگیرند و از روی همان صورت مطالبه کنند حالا چرا
 در این مدت آن صورتها ندادند .

حاج سید عبدالحسن شهبانی -
 این مطلب در زمان وزارت ناصر الملک گفته شد يك
 ورقه چاپی هم طبع شد ولی آن صفحه چاپی طوری
 است که مهم است ممکن است که همانطور مثل سابق
 اجحاف کنند و احتمال دارد چیزی علاوه از تفاوت
 عمل بگیرند باید توضیح شود مثلاً نوشته شده که
 هر عملی که حکومت پارسل کرده امسال هم همانطور
 بدهند و پیش بگیرند این ترتیب باعث می شود که
 هر قدر حکومت پارسل ظلم و اجحاف کرده حکام
 امسال هم همانطور بکنند .

اسدالله میرزا - اولاً معین باید کرد که از
 برای حکومتهای جزو ممال حوقی معین شده حکم
 هیچ و الا حقوق میخواهند .

رئیس این مطلب باید از کبسیون مطالبه
 تحقیق شود در حقیقت این مسئله محل شده که اگر
 مجلس تصویب کرده که حق بحکومت داده شود
 خوب و الا اگر گرفته باشد تا دینار آخر را پس بدهد .

وکیل الرعایا - در باب تفاوت عمل و مجلس
 خیلی مذاکره شد اگر راجع بحکومت باشد همچو
 حکومت با انصافی نداریم که از روی انصاف رفتار کند
 و علاوه نگردد ولی فرایب از اشخاصیکه با اطلاع
 و با بصیرت بودند صورت از آنها بگیرند حالا
 اگر واگذار همان حکام خود ببالضايف خواهند
 گرفت باید مجلس این صورت را معین کند
 و از روی آن صورت بگیرند همه هم در کمال
 امتنان میدهند .

آقای میرزا ابوالحسن خان - در این باب رای
 گرفته شده یکی این که تفاوت عمل جزو مالیات شود
 دیگر در باب قبول و تسعیر بود .

رئیس - از ترتیب سابق من مسیوق نیستم
 فعلاً موافق رای مجلس جواب این تلگراف داده
 می شود در باب تسعیر هم جناب احسن الدوله
 عنوانی کرده لایحه هم نوشته شده قرائت شود

آقای میرزا افضلعلی آقا - این مسئله سابق هم
 گفتگو شد بینی و بین الله صحیح نیست که بوز
 برای جزئیات مجلس قیمت قرار بدهد همین طور که
 سایر مخارج می شود این خرج هم بشود .

آقای سید مهلی - چون مطالب بی معنی خیلی
 بانجنم عرایض می رسد و وقت را ضایع می کند
 اگر این ترتیب معقول بشود خیلی فرق می کند .

آقای شیخ یوسف - شخص خاصی اگر مطلب
 خاصی داشته باشد البته باید گریه آنرا بدهد اما
 مطلب عمومی را باید هم ملت بدهند .

حاج سید نصر الله - این تسعیر منافی باشان
 مجلس نیست و مال دفتر خانه است همانطور که
 گفته اند مجلس نمی تواند از کبسه خود یا از دولت
 مخارج بیهوده نماید .

احسن الدوله - اشتباه نشود این پول راجع
 بدفتر خانه هم نیست و مخارج دفتر خانه راجع
 بمجلس است بلکه این بجهت مخارج بیت است
 اگر فی الواقع می خواهید ملاحظه ملت را بکنید
 در عمل تلگراف که ملاحظه کنید از هر ولایتی از
 یک هزار تومان الی ده هزار تومان در این سال پول
 تلگراف داده اند حالا این ترتیب معنی اینست که عرایض
 بی خود هر روزه نیاید .

صادق حضرت - همین طور است که احسن

الدوله گفتند علاوه جلو گیری از عرایض مکرر و
 بیجا هم می شود .

آقای میرزا افضلعلی آقا - عقیده بنده این است
 که صحیح نیست مجلس خودشان را آلوده باین
 چیزها کنند خوب است این قرار دلد با بست خانه
 بشود که اجرت جواب داند آن طرف بگیرند .

رئیس - خدمت مفت نمی شود کرد اجراء
 اداره پول می خواهند بر پرورد گفتیم در باب حقوق
 و کلا باز هم می گویم من دارائی دارم يك دینار
 هم شاید بگیرم و بر حسب رسم از روی گنه
 پشت این میزنم تمام مواجب می خواهم تا دیگران
 خجالت نکشند .

حاج سید نصر الله - فائده تسعیر این است
 که و کلا بکلی آورده شده مردم هم دفتر مجلس
 را می شناسند .

آقای سید حسین - تا حال اینکه تسعیر چسبیده
 شده آیا رای داده شده یا تسعیر بعد از فرستاده
 شده است با اینحال پس چرا مذاکره مینماید اگر
 رای داده نشده چرا در آن دقه اول جلو گیری
 نکردید (گفتند رای گرفته نشده است) .

صادق حضرت - پس خوب است مقرر
 فرمائید این رای را يك سطر بنویسید که قانون
 باشد .

رئیس - بسیار خوب بنویسید بعد از آن
 رای گرفته شود . مرقومه از طرف آقای

آخوند ملا محمد کاظم خراسانی بمجلس
 رسیده قرائت شود قرائت شد فریب باین مضمون
 بود به مجلس محترم شیده الله ارکانه اظهار می دارد
 از قراریکه آقا مصطفی نجف مرحوم حاجی آقا
 معین عراقی اظهار داشته بو اسطه اتهام ایشان
 بمخالفت مجلس پاره تمهیدات نسبت با ایشان وارد
 آمده مقرر دارید حفظ مقامات ایشان را ننوده از
 جبهه خواهند گمان مجلس محسوب دارند .

آقای میرزا سید محمد مجتهد - همچون
 مطلبی نبود ایشانرا باید بداند که آنها مدعی خیلی
 دارند من نوشتم بآنجا که جلو مدعی راسی توان
 گرفت باید بقانون شرع رفتار شود .

مریضه مفصلی از رجیم خان چلیانلو بمجلس
 رسیده بود مشعر بر استدعا و درخواست
 این که مقرر شود تقصیر من رسیده گی شده در
 صورت ثبوت مجازات و الا عقوبت رخصی را خواهم شد
 است .

آقای میرزا سید محمد مجتهد - چنین هم
 بن نوشته شامم قرار گذاشتید که پنجشنبه او
 را بخواهید چه طور شد .

رئیس - بلی این کافه را رجیم خان نوشته
 یکی راهم سالار مخم نوشته و من مابین نیستم که
 در کار آنها دخالت کرده باشم حال رای رای مجلس
 است اگر باید در مجلس قرائت و تحقیق شود بشود .

آقای سید حسین - سالار مخم مدتی است
 شد در هدیه و مجازات او روی کاغذ آمد خود فرما فرما
 بمجلس آمدورای کبسیون مجلس را خواست رای
 کبسیون با اندازه مجازاتی که او معین کرده بود موافق
 نیامد مجلس چون مجازات او را کم دانست این بود
 که خواست تحقیق و رسیدگی شود .

رئیس - چون من تر سابق نبودم و مسیوق
 نیستم این است هر کافدی بن میرسد باید خوانده
 شود تا بدانم .

دبیر رسائل - اگر او ضمن میبدهم که برود اسرار را بر گرداند مانند اوقات مندرج است.

صدر قضاوت بنا بود که او مجازات شود اگر مجازات میشد اسباب عبرت دیگران گردیده و این اتفاقات واقع نمیشد حال هم اگر او مجازات نشود اسباب تجری سایرین خواهد شد.

آقای میرزا محمود خوانساری - قریب ده ماه بود که در اینجا دادوییداد شده که اسرای مابری گردند مابا کسی غرض شخصی نداریم و میخواهیم قبل از استماع کسی بجزازات برسد مجلس هم باید حقوق همه را ملاحظه نمایند حالا که این طور است اگر می خواهد اسرار را استرداد کند برادران و اقوام و کسانی دارد آنها اسرار را برگرداند آنوقت ابد است ملت از تصرف او بگذرد و مستغنی شود اما اگر بخواد برود کسان نمیکنم ملت و مجلس چنین اجازه را بدهند.

حاج سید عبدالحمید شهبانی یکی از عیبهای بزرگ مملکت ما این است وقتی که مجازات یا شخص بزرگ رسید مجازات داده نمیشود و وسطه زیاد میشود سایرین هم میخواهند تا آنها نمایند این چند نفر که پسر آصف اوله و خود آصف الدوله و سردار آصف و سالار مقدم که کارشان راجع بملیه شد چون آنها مجازات بودند ملاحظه کردند در این مدت بعد از زحمات زیاد خواستند استیفاء کنند هر چه گفته شد که این کار راجع بملیه است رهگی مجلس ندارد گفته شد که حکم شرعی او معلوم بشود در این داد و بیداد خلط مبحث شده اسباب نجات او شد.

حاج امام جمعه - شش ماه است که از ولایت آسودم و این صحبت را شنیده ام مردم ما را تربیت شده میدانند بیست و نه نفر که شهادت علمی دادند که این شخص شصت نفر زن فروخته حالا توسط میبکنند آیا میخواهد ما آدم بشویم چون این مرد استیفاء خواست بود اینجا مذاکره شد و ترتیب آن مجلس را دادند و گفتند این مرد باعث قتل درازده نفر شده و کسیکه باعث قتل شود باید دائما حبس باشد آیا حالا میخواهد این زنهایی که اسیر شده اند با سرزنش کنند که در این مدت با این همه فریاد و فغان چه کردید.

آقای میرزا محمود خوانساری - گمان اینست خود این که میگوید میروم اسرار را آورم اقرار حضوری است بخروشن آنها.

آقای سید مهملی - در مسئله سالار مقدم و رحیم خان عرض میکنم متناقض است این مرد ترکمن را دعوت کرده اشخاصی که خواستند جاوگیری کنند تهدید کرده و نعل و میخ فرستاده مهملی می خواهند او را خلاص نمایند ولی رحیم خان هنوز استنطاق نشده است و تقصیرش ثابت نیست محبوس است.

وکیل التجار - بطور میشود با واطمینان حاصل نمود که برود.

مقبل لشکر - وقتی که رجوع بملیه شد و استنطاق کرد تمام اینها را جزء بجزه نوشتند و مجازات هم جزء بجزه نوشته شد در ضمن مجازات هم همین بود که اسرار را استرداد نماید اگر چیزی باقی ماند یکی هفتصد تومان بدهد خوبست آن صورت ها را بخوابد تمام نمود.

آقای میرزا ابوالحسن خان - اگر چه خیلی سبابت استولی معذرت میخواهم از جناب رئیس سابقا رسم بود هر لایحه که بپجلس میآمد اول رئیس ملاحظه کرده اگر قابل طرح بود قرائت میشد کسان این است ابتدا این گونه عریاض و وساطت ها نباید در مجلس قبول خود از این جهت بنده پرست بنیام که هر این عریضه خوانده شد.

رئیس - وقتیکه من وارد شده بودم قدری از مطالب را شنیدم و نمی دانستم چون این عریضه را حجاج اسلام داده اند محض احترام خواستم خوانده شود.

آقای میرزا فضلعلی آقا - این مسئله همانطور که آقا میرزا محمود گفته باید اسرار را استرداد نمایم و وقتیکه فرمانفرما آمد مجلس شش نفر را مقصر قلمداد و مجازاتی هم معین کرد ولی گفت من از روی دماغ خود معین کرده ام مجلس چون دید که این مجازات از روی توانن شرعی معین نشده این بود که گفتند دوباره در مجلس در حضور حجاج اسلام رسیدگی و تحقیق شود و مجازات شرعی او را معین کنند باز روز هم آمدند در مجلس آن روز مسئله ارومیه پیش آمد که مانع شد حالا هیچ کس تجویز نمیکنند که او با این تقصیر مرخص شود باید مجلسی از علما تشکیل شود مجازات او را معین کنند.

وکیل الرعایا - مطلب دوتا است یکی اینکه میخواهیم اسرار را استرداد کنیم یکی هم اینکه می خواهیم مملکت را منظم کنیم دیگر امرای ما بطور رفتار نکند که راه از برای دیگران باز کنند آنروز در باب مجازاتی که معین شد گفتند این مجازات کم است دیگر این مطلب قابل توسط نیست.

آقای سید محمد جعفر - توضیحی در این باب هست که قدری از آن را آقای میرزا فضلعلی آقا گفتند تا آنجا که قرار شد مجلس شود بعد مذاکره شد که آقای حاج میرزا حسن سبزواری حکم داده اند و اگر این طور باشد باید مجازات بشود و ما ترفیقه از فرمانفرما در این باب شد که گفتند فرمانفرما سالار مقدم را با قوچانی هادریک جانفشانه و معاکه شده آقا سید حسن تقی زاده اعتراض کرد فرمانفرما که تمام این ها بی اصل بود این بود که سلب اطمینان شد گفتند مجازات او از روی شرع معین شود لهذا استیفاء مطلب را خواسته اند و بواسطه اسورات افسانیه عقب افتاده و بارها گفته شد که هر وقت اسرار بمجازات امرا میرسد بمسامه بگذرد.

حاج میرزا علی آقا - اشخاصی که رئیس معاریبند سالار مقدم و آصف الدوله و پسرش هستند حکم مصارب را خداوند در کتاب الله معین کرده.

آقای شیخ یوسف - امروز در اول مجلس ذکر شد که قدری از قانون خوانده شود حضرتعالی فرمودید که بعضی مطالب مهمه است مذاکره شود من در معینه وجدان خود شرمیده ام که در این چند ساعت چه مطلب مهمی گفته شد که فائده برای ملت در آن باشد.

آقای شیخ حسین - اول مجلس این را معین نماید که آیا قطع گفتگوی این مطلب باید بر حسب شرع بشود یا عرف وقتی که این مسئله معلوم شد درود اصلاح میشود.

آقا سید حسین - مطالب مجلس گذشته را

بنظر بیارید مجلس مجازاتی را که هدلیه معین کرده بود کم دانست این شد که قرار شد استیفاء شود تویق افتاد.

بحر العلوم - آنروز قرار بود که مجلس دیگری برای تعیین مجازات در حضور حجاج اسلام تشکیل شود تا معین گردد.

آقای میرزا محمود - باید کاری کرد که اسرار استرداد شوند.

آقا سید عبداللّه مجتهد - نوشته است من اسرار را میروم میخرم و بدهم اگر مجازاتی هست بشود.

آقای میرزا محمود - این مطلب بول لازم دارد بول بدهد بخرد بملت رد کند شاید ملت از تصرف او بگذرد و او را ببخشند.

حاج سید عبدالحمید شهبانی - از تمام معاکات آنروز واستنطاقها معلوم شد که اسرار را فرشته است حق اینست که اسرار استرداد کند بدهد مجازات آنها هر چه هست بعمل بیارند.

رئیس - آخر نتیجه چه شد؟

حاجی سید باقر - محبوس باشد تا اسرار استرداد شوند.

رئیس - پس وقتی معین کنید که در فاصله آن اسرار استرداد شوند دیگر اینکه مجازات قبل از استرداد اسرار بود یا بعد از آن.

حاج امام جمعه - هر مطلبی در اولش تعجب و تعیر دارد همینکه مدتی شنیده شد آن وقت تأسف و تعجب از میان میرود مثل همین مسئله اسرار روز اول که من شنیدم خیلی حیرت داشتم ولی حالا گویا استعجاب آن از میان رفته در بسبب مجازات سالار مقدم همین طور که گفتند مجازات او باشد بعد از استرداد اسرار حالا یک ماهه از او التزام بگیرند که اسرار را مسترد نماید خودش هم حبس باشد.

حاجی محمد تقی - این استرداد نمیشود مگر بتوسط حکومت و خوانین استرآباد که آنها اسرار را بگیرند والا تا یک سال دیگر هم نمیشود.

آقای میرزا فضلعلی آقا - تا او محبوس است نمیتواند کاری بکند اگر بگوید او اسرار را بگیرد باید کفیل از او گرفته شود و یک مبلغ معتدبایی هم در یک محلی بگذارند برود بگیرد.

آقای میرزا طاهر - باید اسرار از اکر المملک و مفاخر الملک استرآبادی بگیرند.

حاجی محمد تقی - مجلس باید از همان خوانین استرآباد اسرار را بخواند.

آقای شیخ یوسف - در قانون اساسی نوشته شده که اساس مشروطیت تعطیل بردار نیست و این کار راجع است بملیه و طرف مالوست باید اسرار را از او خواهیم.

وکیل التجار - گذشته از بریدن اسرار دوازده نفر هم گفته شده اند باید بدهی آنها را بدهند رئیس - پس قرار شد اینکه تا آخر ماه رمضان اسرار استرداد کند خودش محبوس باشد تا اسرار استرداد شوند کاغذی در باب تلکرافخانه رسیده است که جناب مؤید السلطنه نوشته اند قرائت شد خلاصه آن این بود که در عمل تلکرافخانه سابقا عرض شد جوابی عریاض بنده داده نشد مطالب دیگر هم هست که در

سورت مساعدت فوائد کلی ملت عائد خواهد شد و عیال عمل تلکرافخانه را پنججاه هزار تومان اضافه از میزان حالیه میدهم.

رئیس - مقصود اینست که پنجاه هزار تومان اضافه میدهند حال مجلس چه صلاح میداند.

صدیق حضرت - آنروز که مذاکره شد قرار شد در روزنامه اعلان شود هر کس زیاد تر میبدهد اطلاع بدهد بعضی از کلاه گفتند که کسی هفتاد و پنجاه هزار تومان اضافه میدهد - حالا هم اعلان شود بد نیست.

وکیل الرعایا - آنوقتیکه این قرارداد شد گفتند تا آخر ماه رجب باشد و مدعی هفتاد و پنجاه هزار تومان هم گویا حاجی ناصر السلطنه است و این مسئله تلکرافخانه چیزی است که روز بروز اگر تأخیر بیفتد روزی دویست و پنجاه تومان ضرر دارد اگر ماحق داریم که بر گردانیم و زود تر و الا این خود مذاکره نمود ولی گویا بتوانیم و احسن اینست که هر کسی از امتنا و غیره در این مورد باید همراهی بکند سیه دارم باید در این موقع ازین راه همراهی کند.

رئیس - اگر سیه دار معین قدر را قبول کند چه باید کرد.

(گفتند بخودش داده شود).

آقای میرزا فضلعلی آقا - سیه دار لا بعه نوشته است و سه قسم معین کرده که با او رفتار شود.

حاج سید عبدالحمید شهبانی - تلکرافخانه ناموس ملت است همان نوع که ناموس ملت را ملاحظه می کنید همانطور ملاحظه کنید که این تلکرافخانه را بدست کسی بدهید که یک مرتبه مملکت را برهم زنند.

آقای میرزا محمود - اینکه گفته شد که هر قدر زیاد کردند اگر سیه دار خودش قبول کرد باو داده شود عقیده بنده اینست که او باید یک چیزی زیاد تر قبول کند و الا این شخص مقدم است.

احسن الدوله - این مطلب را باید بدانیم که آقایان همین امسال را اضافه میکنند با هر سال اینطور قبول می کنند گمان میکنم همین امسال را دیده اند.

آقای میرزا ابوالحسن خان - این گفتگو ها راجع است بکسیبسون مالبه که آیا این قرارداد را می توانیم بهم بریزیم یا خیر عقیده بنده اینست که بتوانیم بهر حال در کسیبسون مالبه گفتگو شود بعد در مجلس بیاید (گفتند صحیح است).

لایحه مفصلی که سیه دار در همین خصوص نوشته بود قرائت شد بعضی از اقدامات این چند ساله خود را شرح داده در ضمن هم اظهار داشته بود که پنجاه اجاره من است و با این ترتیب اگر کسی قلمامای دوازده تومان ببیند بدهد اجاره خود را باو و خواهیم گذاشت.

آقای میرزا محمود خوانساری - این که سیه دار اظهار داشته اند که پنجاه اجاره ایشان است همین تلکرافخانه ده ساله اجاره مغیر الدوله بود بطور هم زدند دیگر اینکه نوشته اند میانی پیش قسط دادم و مواجب اجاز را داده این مبلغ چرا بتصویب مجلس نرسیده.

آقای میرزا ابوالحسن خان - این مبلغ

باید بتصویب وزارت مالبه باشد او حکم کرده او هم اطاعت نموده.

آقای میرزا محمود - این دو هزار تومان را برای چه بدهند.

آقای میرزا ابوالحسن خان - صحیح است نباید بدهند.

آقای میرزا فضلعلی آقا - این مطالبی کمی نویسد بی خود نیست این پیش قسمطیکه داده بغیر قانون نماده جسمی از نظام و زاندارم اجماع کرده بودند حقوق میخواستند وزیر مالبه گفت بدهند در باب اضافه حقوق اجزا هم در مجلس گفتگو شد چون از بابت اجازه نبود لازم بتصویب مجلس نشد.

آقای شیخ یوسف - رسم است در همه پارلمنت ها که موضوع صحبت روز بعد در روز قبل معین میشود و تاکنون باین ترتیب رفتار نکرده ایم خوب است از این بیعت جناب رئیس این مسئله در امرات فرمایند.

رئیس - موضوع صحبت مجلس بعد در حقوق و کلا است عصر حاضر شوند.

مذاکرات روز یکشنبه ۱۳ شعبان
دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز شنبه ۱۲ را آقا سید محمد تقی قرائت کردند.

رئیس - جناب وزیر امور خارجه بعضی اطلاعات در تصفیه امور سرحدی دارند آمده اند توضیح بدهند.

وزیر امور خارجه - نتیجه اقدامات وزیر امور خارجه و سفیر انگلیس و روس و ماورین دیگر در ایران و سفیر دولت روس و انگلیس در باب عالی اینست که سفیر دولت انگلیس بمن نوشته اند و ترجمه آن قرائت میشود قرائت شد بدین مضمون که تواب سلطان عثمانی امر را بر ایشان مشتبه کرده بودند بطوریکه مسئله سرحدی را بکلی خلاف دانست نمایندگان دولت انگلیس و روس اقدامات کرده و همین روزها اسرار عثمانی بکلی عقب خواهد نشست بخوبیکه اسباب آشیش خاطر دولت علیه ایران گردد.

رئیس - بهتر از این مزده نمیشود که دولت و ملت ایران را دچار اشکالات نکرند.

آقا میرزا سید محمد مجتهد - مالبه مالبه التنازع را وا گذار میکنند یا خیر؟

وزیر امور خارجه - مسئله دوتا است یکی مسئله تعدید حدود است که از شصت سال تا حال باقی است و جناب رئیس امور بودند که با کسیبسون رسیدگی کرده تصفیه نمایند در این باب سناکر عثمانی از آن حدود متنازع قبه هم تجاوز کرده تا یک فرسخی ارومیه آمدند و این مسئله بطوری بر سلطان عثمانی مشتبه شده بود که هر چه میگفتند قبول نمیکردند تا اینکه بتوسط سفرا مطلب را حالی کردند و نتیجه آخری این شد که قشون عقب خواهند نشست و اما عمل سرحدی بکسیبسون قطع خواهد شد.

لسان الحکما - از وزیر امور خارجه کمال تشکر را داریم ولی عرض میکنم این کسیبسون سیمی است که معتقد میشود یک دقه هم سفیر انگلیس و روس در کار بودند و باز این لسان مترتب شد خوب است در این کسیبسون سفیر یکنی بدانیم

باید تا اطلاع همه اینها تصفیه شود.

رئیس - جواب این مطلب در این مجلس داده نمیشود.

آقای میرزا ابوالحسن خان - وزیر امور خارجه در بین فرمایشات خودشان فرمودند که از اقدامات سفیر روس و انگلیس این مسئله ختم شد دیگر نفرمودند ما و درین ایران چه کردند.

وزیر امور خارجه - همین که من گفتم از سفرای روس و انگلیس در طهران معلوم میشود که وزیر امور خارجه ایران هم مامور ایران است.

آقای میرزا ابوالحسن خان - این که فرمودید مامورین دیگران خوب است بفرمائید بدانیم که کی هستند.

حاج امام جمعه - خدا فرماید دولت شکرتم لازمه نمک میدانید پنجاه روز است که این مطلب مطرح مذاکره بود و جواب هر چه میرسد این بود که عثمانی میگوید من هیچ تخطی نکرده ام در صورتیکه فراه چندی که در تصرف ایران بود بقصبت متصرف شده بودند حالا کمال تشکر را از وزیر امور خارجه داریم که فراه این غائله را کردند ما نهایت ممنونیت را از او داریم یکی اینکه هیچوقت نمیخواهم با عثمانی نزاع نمایم زیرا که ما برادر هستیم و یکی هم اینکه بدون زحمت و خسارت این مطلب را فیصل دادند امید وارم شما مثل سابقین مطلب را مهمل نگذارید و تقیبت نمایند که انشاءالله همین دوسه روزه رفتن عسکر عثمانی را خیر بدهید.

وزیر امور خارجه - هنوز کاری نکرده ام که مستوجب تشکر و امتنان شوم گویا امتان هم داده ام در کاری که بمن رجوع شده تا آن کار را بوجه صحت انجام ندادم خورد و خواب را بر خود حرام میکنم نه اینکه بخواهم بگویم من اشکار را از برای ملت میبکم اصلا طبیعت مراد او این طور خلق کرده من تکلیف خود را اینطور میدانم اگر بخواهم اقدامات خود را بگویم مجلس مفصل میشود با این که امر را بر سلطان عثمانی مشتبه کرده بودند بعد الله رفع شد ولی افسوس که قدری بعضی ترتیبات اسباب خیال و شکوه سفیر عثمانی شده و حال آنکه حسن اخلاق و رفتار این سفیر کبیر بر همه واضح است اگر اجازه میدهید مراسله که در این باب بمن نوشته اند خوانده شود بعد از اجازه از طرف رئیس قرائت شد خلاصه آن این بود خاطر نشان عالی میبماید که اولاً سفارت خود را در مملکت می بیند بعضی از روزنامهجات القات مهیجانه میبماید که بچه سوزاننده اند و زن اسیر کرده اند نسبت این گونه تجاوزات بسناکر عثمانی با اینکه آنها در تحت قانون هستند خیلی مشتبه میبماید گذشته از این نزاع سرحدی از دیر زمانی بین ایران و عثمانی بوده بعقیده بنده هرگز آنکس که خیر خواه دولت است این اقدامات را تجویز نمی نماید اینکه هم جنگی بین ایران و عثمانی نیست و اگر خدای نخواست جنگی واقع شود خیلی اسباب زحمت خواهد بود مستدعی هستم که از روزنامهجات بطوری خوش جلو گیری بفرمائید که اسباب زحمت نشود.

حاج امام جمعه - در این رقمه سفارت عثمانی چند مطلب است که ما هم تصدیق داریم

باید تا اطلاع همه اینها تصفیه شود.

رئیس - جواب این مطلب در این مجلس داده نمیشود.

آقای میرزا ابوالحسن خان - وزیر امور خارجه در بین فرمایشات خودشان فرمودند که از اقدامات سفیر روس و انگلیس این مسئله ختم شد دیگر نفرمودند ما و درین ایران چه کردند.

وزیر امور خارجه - همین که من گفتم از سفرای روس و انگلیس در طهران معلوم میشود که وزیر امور خارجه ایران هم مامور ایران است.

آقای میرزا ابوالحسن خان - این که فرمودید مامورین دیگران خوب است بفرمائید بدانیم که کی هستند.

حاج امام جمعه - خدا فرماید دولت شکرتم لازمه نمک میدانید پنجاه روز است که این مطلب مطرح مذاکره بود و جواب هر چه میرسد این بود که عثمانی میگوید من هیچ تخطی نکرده ام در صورتیکه فراه چندی که در تصرف ایران بود بقصبت متصرف شده بودند حالا کمال تشکر را از وزیر امور خارجه داریم که فراه این غائله را کردند ما نهایت ممنونیت را از او داریم یکی اینکه هیچوقت نمیخواهم با عثمانی نزاع نمایم زیرا که ما برادر هستیم و یکی هم اینکه بدون زحمت و خسارت این مطلب را فیصل دادند امید وارم شما مثل سابقین مطلب را مهمل نگذارید و تقیبت نمایند که انشاءالله همین دوسه روزه رفتن عسکر عثمانی را خیر بدهید.

وزیر امور خارجه - هنوز کاری نکرده ام که مستوجب تشکر و امتنان شوم گویا امتان هم داده ام در کاری که بمن رجوع شده تا آن کار را بوجه صحت انجام ندادم خورد و خواب را بر خود حرام میکنم نه اینکه بخواهم بگویم من اشکار را از برای ملت میبکم اصلا طبیعت مراد او این طور خلق کرده من تکلیف خود را اینطور میدانم اگر بخواهم اقدامات خود را بگویم مجلس مفصل میشود با این که امر را بر سلطان عثمانی مشتبه کرده بودند بعد الله رفع شد ولی افسوس که قدری بعضی ترتیبات اسباب خیال و شکوه سفیر عثمانی شده و حال آنکه حسن اخلاق و رفتار این سفیر کبیر بر همه واضح است اگر اجازه میدهید مراسله که در این باب بمن نوشته اند خوانده شود بعد از اجازه از طرف رئیس قرائت شد خلاصه آن این بود خاطر نشان عالی میبماید که اولاً سفارت خود را در مملکت می بیند بعضی از روزنامهجات القات مهیجانه میبماید که بچه سوزاننده اند و زن اسیر کرده اند نسبت این گونه تجاوزات بسناکر عثمانی با اینکه آنها در تحت قانون هستند خیلی مشتبه میبماید گذشته از این نزاع سرحدی از دیر زمانی بین ایران و عثمانی بوده بعقیده بنده هرگز آنکس که خیر خواه دولت است این اقدامات را تجویز نمی نماید اینکه هم جنگی بین ایران و عثمانی نیست و اگر خدای نخواست جنگی واقع شود خیلی اسباب زحمت خواهد بود مستدعی هستم که از روزنامهجات بطوری خوش جلو گیری بفرمائید که اسباب زحمت نشود.

وزیر امور خارجه - هنوز کاری نکرده ام که مستوجب تشکر و امتنان شوم گویا امتان هم داده ام در کاری که بمن رجوع شده تا آن کار را بوجه صحت انجام ندادم خورد و خواب را بر خود حرام میکنم نه اینکه بخواهم بگویم من اشکار را از برای ملت میبکم اصلا طبیعت مراد او این طور خلق کرده من تکلیف خود را اینطور میدانم اگر بخواهم اقدامات خود را بگویم مجلس مفصل میشود با این که امر را بر سلطان عثمانی مشتبه کرده بودند بعد الله رفع شد ولی افسوس که قدری بعضی ترتیبات اسباب خیال و شکوه سفیر عثمانی شده و حال آنکه حسن اخلاق و رفتار این سفیر کبیر بر همه واضح است اگر اجازه میدهید مراسله که در این باب بمن نوشته اند خوانده شود بعد از اجازه از طرف رئیس قرائت شد خلاصه آن این بود خاطر نشان عالی میبماید که اولاً سفارت خود را در مملکت می بیند بعضی از روزنامهجات القات مهیجانه میبماید که بچه سوزاننده اند و زن اسیر کرده اند نسبت این گونه تجاوزات بسناکر عثمانی با اینکه آنها در تحت قانون هستند خیلی مشتبه میبماید گذشته از این نزاع سرحدی از دیر زمانی بین ایران و عثمانی بوده بعقیده بنده هرگز آنکس که خیر خواه دولت است این اقدامات را تجویز نمی نماید اینکه هم جنگی بین ایران و عثمانی نیست و اگر خدای نخواست جنگی واقع شود خیلی اسباب زحمت خواهد بود مستدعی هستم که از روزنامهجات بطوری خوش جلو گیری بفرمائید که اسباب زحمت نشود.

وزیر امور خارجه - هنوز کاری نکرده ام که مستوجب تشکر و امتنان شوم گویا امتان هم داده ام در کاری که بمن رجوع شده تا آن کار را بوجه صحت انجام ندادم خورد و خواب را بر خود حرام میکنم نه اینکه بخواهم بگویم من اشکار را از برای ملت میبکم اصلا طبیعت مراد او این طور خلق کرده من تکلیف خود را اینطور میدانم اگر بخواهم اقدامات خود را بگویم مجلس مفصل میشود با این که امر را بر سلطان عثمانی مشتبه کرده بودند بعد الله رفع شد ولی افسوس که قدری بعضی ترتیبات اسباب خیال و شکوه سفیر عثمانی شده و حال آنکه حسن اخلاق و رفتار این سفیر کبیر بر همه واضح است اگر اجازه میدهید مراسله که در این باب بمن نوشته اند خوانده شود بعد از اجازه از طرف رئیس قرائت شد خلاصه آن این بود خاطر نشان عالی میبماید که اولاً سفارت خود را در مملکت می بیند بعضی از روزنامهجات القات مهیجانه میبماید که بچه سوزاننده اند و زن اسیر کرده اند نسبت این گونه تجاوزات بسناکر عثمانی با اینکه آنها در تحت قانون هستند خیلی مشتبه میبماید گذشته از این نزاع سرحدی از دیر زمانی بین ایران و عثمانی بوده بعقیده بنده هرگز آنکس که خیر خواه دولت است این اقدامات را تجویز نمی نماید اینکه هم جنگی بین ایران و عثمانی نیست و اگر خدای نخواست جنگی واقع شود خیلی اسباب زحمت خواهد بود مستدعی هستم که از روزنامهجات بطوری خوش جلو گیری بفرمائید که اسباب زحمت نشود.

وزیر امور خارجه - هنوز کاری نکرده ام که مستوجب تشکر و امتنان شوم گویا امتان هم داده ام در کاری که بمن رجوع شده تا آن کار را بوجه صحت انجام ندادم خورد و خواب را بر خود حرام میکنم نه اینکه بخواهم بگویم من اشکار را از برای ملت میبکم اصلا طبیعت مراد او این طور خلق کرده من تکلیف خود را اینطور میدانم اگر بخواهم اقدامات خود را بگویم مجلس مفصل میشود با این که امر را بر سلطان عثمانی مشتبه کرده بودند بعد الله رفع شد ولی افسوس که قدری بعضی ترتیبات اسباب خیال و شکوه سفیر عثمانی شده و حال آنکه حسن اخلاق و رفتار این سفیر کبیر بر همه واضح است اگر اجازه میدهید مراسله که در این باب بمن نوشته اند خوانده شود بعد از اجازه از طرف رئیس قرائت شد خلاصه آن این بود خاطر نشان عالی میبماید که اولاً سفارت خود را در مملکت می بیند بعضی از روزنامهجات القات مهیجانه میبماید که بچه سوزاننده اند و زن اسیر کرده اند نسبت این گونه تجاوزات بسناکر عثمانی با اینکه آنها در تحت قانون هستند خیلی مشتبه میبماید گذشته از این نزاع سرحدی از دیر زمانی بین ایران و عثمانی بوده بعقیده بنده هرگز آنکس که خیر خواه دولت است این اقدامات را تجویز نمی نماید اینکه هم جنگی بین ایران و عثمانی نیست و اگر خدای نخواست جنگی واقع شود خیلی اسباب زحمت خواهد بود مستدعی هستم که از روزنامهجات بطوری خوش جلو گیری بفرمائید که اسباب زحمت نشود.

وزیر امور خارجه - هنوز کاری نکرده ام که مستوجب تشکر و امتنان شوم گویا امتان هم داده ام در کاری که بمن رجوع شده تا آن کار را بوجه صحت انجام ندادم خورد و خواب را بر خود حرام میکنم نه اینکه بخواهم بگویم من اشکار را از برای ملت میبکم اصلا طبیعت مراد او این طور خلق کرده من تکلیف خود را اینطور میدانم اگر بخواهم اقدامات خود را بگویم مجلس مفصل میشود با این که امر را بر سلطان عثمانی مشتبه کرده بودند بعد الله رفع شد ولی افسوس که قدری بعضی ترتیبات اسباب خیال و شکوه سفیر عثمانی شده و حال آنکه حسن اخلاق و رفتار این سفیر کبیر بر همه واضح است اگر اجازه میدهید مراسله که در این باب بمن نوشته اند خوانده شود بعد از اجازه از طرف رئیس قرائت شد خلاصه آن این بود خاطر نشان عالی میبماید که اولاً سفارت خود را در مملکت می بیند بعضی از روزنامهجات القات مهیجانه میبماید که بچه سوزاننده اند و زن اسیر کرده اند نسبت این گونه تجاوزات بسناکر عثمانی با اینکه آنها در تحت قانون هستند خیلی مشتبه میبماید گذشته از این نزاع سرحدی از دیر زمانی بین ایران و عثمانی بوده بعقیده بنده هرگز آنکس که خیر خواه دولت است این اقدامات را تجویز نمی نماید اینکه هم جنگی بین ایران و عثمانی نیست و اگر خدای نخواست جنگی واقع شود خیلی اسباب زحمت خواهد بود مستدعی هستم که از روزنامهجات بطوری خوش جلو گیری بفرمائید که اسباب زحمت نشود.

وزیر امور خارجه - هنوز کاری نکرده ام که مستوجب تشکر و امتنان شوم گویا امتان هم داده ام در کاری که بمن رجوع شده تا آن کار را بوجه صحت انجام ندادم خورد و خواب را بر خود حرام میکنم نه اینکه بخواهم بگویم من اشکار را از برای ملت میبکم اصلا طبیعت مراد او این طور خلق کرده من تکلیف خود را اینطور میدانم اگر بخواهم اقدامات خود را بگویم مجلس مفصل میشود با این که امر را بر سلطان عثمانی مشتبه کرده بودند بعد الله رفع شد ولی افسوس که قدری بعضی ترتیبات اسباب خیال و شکوه سفیر عثمانی شده و حال آنکه حسن اخلاق و رفتار این سفیر کبیر بر همه واضح است اگر اجازه میدهید مراسله که در این باب بمن نوشته اند خوانده شود بعد از اجازه از طرف رئیس قرائت شد خلاصه آن این بود خاطر نشان عالی میبماید که اولاً سفارت خود را در مملکت می بیند بعضی از روزنامهجات القات مهیجانه میبماید که بچه سوزاننده اند و زن اسیر کرده اند نسبت این گونه تجاوزات بسناکر عثمانی با اینکه آنها در تحت قانون هستند خیلی مشتبه میبماید گذشته از این نزاع سرحدی از دیر زمانی بین ایران و عثمانی بوده بعقیده بنده هرگز آنکس که خیر خواه دولت است این اقدامات را تجویز نمی نماید اینکه هم جنگی بین ایران و عثمانی نیست و اگر خدای نخواست جنگی واقع شود خیلی اسباب زحمت خواهد بود مستدعی هستم که از روزنامهجات بطوری خوش جلو گیری بفرمائید که اسباب زحمت نشود.

وزیر امور خارجه - هنوز کاری نکرده ام که مستوجب تشکر و امتنان شوم گویا امتان هم داده ام در کاری که بمن رجوع شده تا آن کار را بوجه صحت انجام ندادم خورد و خواب را بر خود حرام میکنم نه اینکه بخواهم بگویم من اشکار را از برای ملت میبکم اصلا طبیعت مراد او این طور خلق کرده من تکلیف خود را اینطور میدانم اگر بخواهم اقدامات خود را بگویم مجلس مفصل میشود با این که امر را بر سلطان عثمانی مشتبه کرده بودند بعد الله رفع شد ولی افسوس که قدری بعضی ترتیبات اسباب خیال و شکوه سفیر عثمانی شده و حال آنکه حسن اخلاق و رفتار این سفیر کبیر بر همه واضح است اگر اجازه میدهید مراسله که در این باب بمن نوشته اند خوانده شود بعد از اجازه از طرف رئیس قرائت شد خلاصه آن این بود خاطر نشان عالی میبماید که اولاً سفارت خود را در مملکت می بیند بعضی از روزنامهجات القات مهیجانه میبماید که بچه سوزاننده اند و زن اسیر کرده اند نسبت این گونه تجاوزات بسناکر عثمانی با اینکه آنها در تحت قانون هستند خیلی مشتبه میبماید گذشته از این نزاع سرحدی از دیر زمانی بین ایران و عثمانی بوده بعقیده بنده هرگز آنکس که خیر خواه دولت است این اقدامات را تجویز نمی نماید اینکه هم جنگی بین ایران و عثمانی نیست و اگر خدای نخواست جنگی واقع شود خیلی اسباب زحمت خواهد بود مستدعی هستم که از روزنامهجات بطوری خوش جلو گیری بفرمائید که اسباب زحمت نشود.

وزیر امور خارجه - هنوز کاری نکرده ام که مستوجب تشکر و امتنان شوم گویا امتان هم داده ام در کاری که بمن رجوع شده تا آن کار را بوجه صحت انجام ندادم خورد و خواب را بر خود حرام میکنم نه اینکه بخواهم بگویم من اشکار را از برای ملت میبکم اصلا طبیعت مراد او این طور خلق کرده من تکلیف خود را اینطور میدانم اگر بخواهم اقدامات خود را بگویم مجلس مفصل میشود با این که امر را بر سلطان عثمانی مشتبه کرده بودند بعد الله رفع شد ولی افسوس که قدری بعضی ترتیبات اسباب خیال و شکوه سفیر عثمانی شده و حال آنکه حسن اخلاق و رفتار این سفیر کبیر بر همه واضح است اگر اجازه میدهید مراسله که در این باب بمن نوشته اند خوانده شود بعد از اجازه از طرف رئیس قرائت شد خلاصه آن این بود خاطر نشان عالی میبماید که اولاً سفارت خود را در مملکت می بیند بعضی از روزنامهجات القات مهیجانه میبماید که بچه سوزاننده اند و زن اسیر کرده اند نسبت این گونه تجاوزات بسناکر عثمانی با اینکه آنها در تحت قانون هستند خیلی مشتبه میبماید گذشته از این نزاع سرحدی از دیر زمانی بین ایران و عثمانی بوده بعقیده بنده هرگز آنکس که خیر خواه دولت است این اقدامات را تجویز نمی نماید اینکه هم جنگی بین ایران و عثمانی نیست و اگر خدای نخواست جنگی واقع شود خیلی اسباب زحمت خواهد بود مستدعی هستم که از روزنامهجات بطوری خوش جلو گیری بفرمائید که اسباب زحمت نشود.

وزیر امور خارجه - هنوز کاری نکرده ام که مستوجب تشکر و امتنان شوم گویا امتان هم داده ام در کاری که بمن رجوع شده تا آن کار را بوجه صحت انجام ندادم خورد و خواب را بر خود حرام میکنم نه اینکه بخواهم بگویم من اشکار را از برای ملت میبکم اصلا طبیعت مراد او این طور خلق کرده من تکلیف خود را اینطور میدانم اگر بخواهم اقدامات خود را بگویم مجلس مفصل میشود با این که امر را بر سلطان عثمانی مشتبه کرده بودند بعد الله رفع شد ولی افسوس که قدری بعضی ترتیبات اسباب خیال و شکوه سفیر عثمانی شده و حال آنکه حسن اخلاق و رفتار این سفیر کبیر بر همه واضح است اگر اجازه میدهید مراسله که در این باب بمن نوشته اند خوانده شود بعد از اجازه از طرف رئیس قرائت شد خلاصه آن این بود خاطر نشان عالی میبماید که اولاً سفارت خود را در مملکت می بیند بعضی از روزنامهجات القات مهیجانه میبماید که بچه سوزاننده اند و زن اسیر کرده اند نسبت این گونه تجاوزات بسناکر عثمانی با اینکه آنها در تحت قانون هستند خیلی مشتبه میبماید گذشته از این نزاع سرحدی از دیر زمانی بین ایران و عثمانی بوده بعقیده بنده هرگز آنکس که خیر خواه دولت است این اقدامات را تجویز نمی نماید اینکه هم جنگی بین ایران و عثمانی نیست و اگر خدای نخواست جنگی واقع شود خیلی اسباب زحمت خواهد بود مستدعی هستم که از روزنامهجات بطوری خوش جلو گیری بفرمائید که اسباب زحمت نشود.

وزیر امور خارجه - هنوز کاری نکرده ام که مستوجب تشکر و امتنان شوم گویا امتان هم داده ام در کاری که بمن رجوع شده تا آن کار را بوجه صحت انجام ندادم خورد و خواب را بر خود حرام میکنم نه اینکه بخواهم بگویم من اشکار را از برای ملت میبکم اصلا طبیعت مراد او این طور خلق کرده من تکلیف خود را اینطور میدانم اگر بخواهم اقدامات خود را بگویم مجلس مفصل میشود با این که امر را بر سلطان عثمانی مشتبه کرده بودند بعد الله رفع شد ولی افسوس که قدری بعضی ترتیبات اسباب خیال و شکوه سفیر عثمانی شده و حال آنکه حسن اخلاق و رفتار این سفیر کبیر بر همه واضح است اگر اجازه میدهید مراسله که در این باب بمن نوشته اند خوانده شود بعد از اجازه از طرف رئیس قرائت شد خلاصه آن این بود خاطر نشان عالی میبماید که اولاً سفارت خود را در مملکت می بیند بعضی از روزنامهجات القات مهیجانه میبماید که بچه سوزاننده اند و زن اسیر کرده اند نسبت این گونه تجاوزات بسناکر عثمانی با اینکه آنها در تحت قانون هستند خیلی مشتبه میبماید گذشته از این نزاع سرحدی از دیر زمانی بین ایران و عثمانی بوده بعقیده بنده هرگز آنکس که خیر خواه دولت است این اقدامات را تجویز نمی نماید اینکه هم جنگی بین ایران و عثمانی نیست و اگر خدای نخواست جنگی واقع شود خیلی اسباب زحمت خواهد بود مستدعی هستم که از روزنامهجات بطوری خوش جلو گیری بفرمائید که اسباب زحمت نشود.

وزیر امور خارجه - هنوز کاری نکرده ام که مستوجب تشکر و امتنان شوم گویا امتان هم داده ام در کاری که بمن رجوع شده تا آن کار را بوجه صحت انجام ندادم خورد و خواب را بر خود حرام میکنم نه اینکه بخواهم بگویم من اشکار را از برای ملت میبکم اصلا طبیعت مراد او این طور خلق کرده من تکلیف خود را اینطور میدانم اگر بخواهم اقدامات خود را بگویم مجلس مفصل میشود با این که امر را بر سلطان عثمانی مشتبه کرده بودند بعد الله رفع شد ولی افسوس که قدری بعضی ترتیبات اسباب خیال و شکوه سفیر عثمانی شده و حال آنکه حسن اخلاق و رفتار این سفیر کبیر بر همه واضح است اگر اجازه میدهید مراسله که در این باب بمن نوشته اند خوانده شود بعد از اجازه از طرف رئیس قرائت شد خلاصه آن این بود خاطر نشان عالی میبماید که اولاً سفارت خود را در مملکت می بیند بعضی از روزنامهجات القات مهیجانه میبماید که بچه سوزاننده اند و زن اسیر کرده اند نسبت این گونه تجاوزات بسناکر عثمانی با اینکه آنها در تحت قانون هستند خیلی مشتبه میبماید گذشته از این نزاع سرحدی از دیر زمانی بین ایران و عثمانی بوده بعقیده بنده هرگز آنکس که خیر خواه دولت است این اقدامات را تجویز نمی نماید اینکه هم جنگی بین ایران و عثمانی نیست و اگر خدای نخواست جنگی واقع شود خیلی اسباب زحمت خواهد بود مستدعی هستم که از روزنامهجات بطوری خوش جلو گیری بفرمائید که اسباب زحمت نشود.

ولی چند مطلب دیگر هم هست که گویا همه متفق باشند که ایشان اشتباه کرده اند در این که نزاع در بین دو دولت اسلامی باعث خرابی طرفین است هیچ شبهه نیست و در این که ایرانی هیچوقت نمی خواهد با آنها منازعه نماید اینهم هیچ شبهه نیست ولی بد بختانه اگر در اسلامبول امر را بر سلطان مشتبه کرده اند در اینجا یکی بر جناب سفیر اشتباه کاری کرده نوشته اند که زن و بچه نکشته اند تلگرافات حاضر است که چقدر کشته شده اند نوشته اند که نشون عثمانی بیگانه ایران تجاوز نکرده اند تلگرافات حاضر است نقاط دشت و مرگور و ترگور و غیره تمام ملک طلق ایران است اگر سلطان اشتباه کرده بر سفیر کبیر که در اینجا از همه چیز با خبرند کار مشتبه نیست که عسکر عثمانی نملا در صدد پنجاه یارچه فریه ایران است دیگر اینکه نوشته اند سفیر در خطر است خیلی جای تعجب است کسی تا حال بچنین خیال کسی بوده در صورتیکه در اینحال افتشاش ما از آنها متوقع هر راهی بودیم برخلاف از سایرین تمندی نشد و از این برادر دینی ما همه قسم ظلم با وارد آمد .

وزیر امور خارجه - این فرمایشات شما صحیح است این مراسم بود که سفیر بمن نوشته است البته جواب را خواهم نوشت و مطلب دیگر مسئله ملک التجار است من میخواهم او را از سفارت بیرون بیاورم بیرون آوردن او محتاج تأییداتی است امنیت مالی امنیت جانی امنیت آبروی اگر مجلس امنیت میدهند من او را بیرون بیاورم .

حاجی سلیمان محمد - کسیکه مؤخر است باید بمجازات برسد وجه تقصیری از این بالاتر است که سرحد را بخارجه داده باشد و اموال مردم را خورده باشد .

وزیر امور خارجه - اگر او مقصر بود باید بگیرند بیرون بمجازات برسانند عیاله هم که فرار کرده تقصیر او مدلل نشده بعد از اثبات البته مجازات میشود .

حاجی محمدعلی - در وزارت خارجه معلوم وثابت شده .

وزیر امور خارجه - در اینکه ملک التجار در شرکت عومی بقاعده رفتار نکرد هیچ حرفی نیست و در اینکه صدمه بلت و مملکت وارد آورده شده نیست اگر بانک ملی صورت تکرّفه بواسطه همی صدمه است اما ملک التجار را میخواهند تیرند در دیوانخانه بجهت رسیدگی ترسیده است و رفته بسفارت روس سفیر روس بنا بر عادت مملکتی که هر محل محترمی است بر حسب آن قانون اجرا جابجاده حالا باید حاجی ملک التجار را گذاشت در آنجا بماند یا باید او را باین تأییدات بیرون آورد

حاجی سید محمد - سفارت روس آيا حق دارد مقصر دولت و ملت را نگاهداری کند .

وزیر امور خارجه - من میگویم آیا میل دارید من باو امنیت مالی و جانی بدهم و او را بیاورم و بعد از آنکه بخوانند ما که شود کمیسیون تشکیل بدهند در وزارت عدلیه بکنفر از طرف وزارت تجارت ناظر باشند و اما در باب اشخاصیکه از خارجه هستند بموجب عهدنامه بکنفر از طرف سفارت هم باید حاضر باشد .

رئیس التجار - این سه امینتی که وزیر

امور خارجه میگویند مخالف با حق کسی خواهد بود

حاجی سید محمد - بعد از این از برای همین سه امینت در هر موردی ایران می گیرند ولی اگر کسی از من طلبی داشته باشد البته مرا بدیوانخانه خواهند خواسته .

مستشار الدوله - می خواهم از وزارت امور خارجه شوال نمایم که باین امنیت مالی و جانی آنچه را که کمیسیون مجلس حکم کرده که در آزادی حقوق مردم اموال حاجی ملک در توقیف باشد آیا سفارت سنی روس این را مغل با امنیت نخواهند شناخت .

وزیر امور خارجه - امنیت مالی غیر از حقوق مردم است امنیت مالی یعنی کسی بی خود ساعت او را از جیبش بیرون نیاورد و بدون معاکه مال او را ضبط نکنند .

مستشار الدوله - ملک التجار بان قرار داد کمیسیون مجلس اعتراض دارد البته کسی که محکوم بجکم باشد رضای بان نخواهد شد .

وزیر امور خارجه - این گفتگوها در سابق بود حالا که شما وزارت خانه منظم دارید هر چه آتیا گفته شود آن صحیح است .

آقای میرزا ابوالحسن خان - اینکه وزیر امور خارجه امنیت مالی و جانی و آبروی می خواهند برای حاجی ملک التجار این اساس متر و طیت این تأییدات را بدهم داده و هیچ مخالف نیست اولاً از مجلس يك شوال میکنم که پس از صدور دستخط از طرف اعلیحضرت بمجلس درین باب چه کرد و حکمش چه شد اگر رسیدگی کرد و حکم نمود دیگر رجوع بعقل یعنی چه .

وزیر امور خارجه - همان روز گفته شد که کمیسیون مجلس نمی تواند بکار ملک التجار رسیدگی کند .

مستشار الدوله - در همان روز که این کار رجوع بمجلس شد بعد از آنکه کمیسیون مجلس رسیدگی و حکم کرد که اجازه دادن ملک التجار راه استاندار را بجهت وفاق بود و چون دارالشورای ملی بالاترین محکمه عدل است هیچکس نمی تواند حکم او را رد کند و برخلاف آن رفتار نماید .

وزیر امور خارجه - ما این مطلبها هم در عداد یکی از آن کارهای کلی محسوب میداریم و نمیخواهم داخل در جزئیات آن شده باشیم همینقدر میگویم مجلس رضای است و صلاح میدانند که او را از آنجا بیرون بیاوریم یا خیر .

آقای سلیمان حسین - اینکه فرمودید مجلس صلاح میدانند مجلس رسیدگی باین کار کرد و متفق شد که او را بپنجاه اجازه داده است حکم مجلس و دولت شد که اموال او توقیف شود و مال مردم را بدهد اما در خصوص جان و شرف او البته محفوظ بوده هست هیچکس حق اعتراض باو ندارد .

وزیر امور خارجه - من نمی خواهم داخل جزئیات این مسئله بشوم اگر سفر بگویند که بچه جهت این معاکه در مجلس اعدایه شده باید در وزارت امور خارجه باشد چه میگویند ؟

حاجی سید نصر الله - در این سه امنیت هیچ کس حرفی ندارد ولی او میخواهد از این کبرای کلی يك نتیجه بردارد که حقوق دیگران را با مال نماید آیا نباید این سه امنیت چنانچه در حق او هست

در حق همه مردم ملاحظه شود تمام این شرکاء مالشان رفته حق دارند باید از مال ملک التجار اخصاص نمایند .

وزیر امور خارجه - اینکه گفتم در دیوانخانه عدلیه رسیدگی شود در مسئله شرکت بدون مأموری از طرف سفارت و در وزارت خارجه با حضور مأمور از طرف سفارت در مسئله راه این مطلب عمومی است و من گمان نمیکنم که این خدمتی است که بملت منجایم حال مجلس چه صلاح میدانند .

حاجی سید نصر الله - این تصور نکنند که باین تأییدات بخواند مال مردم را بخورند

وزیر امور خارجه - تصور او که مناطیست من میخواهم او را بیرون بیاورم .

صدیق حضرت - جناب مستشار الدوله يك شوالی کرد ولی جواب صریح نداده شد باید بدانیم که آن حکم کمیسیون مجلس مجری خواهد بود یا نه اینکه فرمودند اگر سفیر ایران نماید که بچه جهت در مجلس این معاکه شده جواب اینست که ما مدلل کردیم خیانت و تقصیر او را بحکم دولت و مجلس باید از مال او بگیرند بدهند ولو اینکه راه آستان را بدست روس بماند باید حکم مجلس اجری شود پس باید بدانیم که بعد از بیرون آمدن حکم مجلس مجری است یا نه

وزیر امور خارجه - بنده عرض کردم که داخل جزئیات نیست و در کالت هم از جانب ملک التجار ندارم بواسطه آن ستمیکه دارم با این امنیت ها که گفته شد مجلس صلاح میداند که او را بیرون بیاورم یا نه .

حاجی سید عبدالحسین شهشانی - من ملک التجار را بدست نام و شرکاء او را هم نمی شناسم اما همینقدر می دانم که حقوق اکثر مردم بواسطه این شرکت به بردرفت و اغلب فقیر و محتاج شدند آیا باید حقوق این اشخاص بواسطه ماندن او در سفارت ضایع شود پس در هر صورت باید او را بیرون آورد و همان امینتی که همه مردم دارند او هم دارد .

وکیل التجار - داخل در جزئیات این مطلب لازم نیست فقط باید از وزیر امور خارجه این را خواست که امنیت مالی و جانی دارد بنحویکه حقوق مردم ضایع نشود ولی امنیت آبروی اگر فردا يك نکره یا يك نفر جاهلی در کوچه بایشان حرکت خلاف کند این مطلب را کسی نمی تواند اطمینان بدهد .

آقای سید محمد تقی - این اظهارات وزیر امور خارجه با اظهارات مجلس هیچ منافاتی با هم ندارد البته سفیر می داند که باید حقوق مردم از مال او داده شود و امنیت جانی هم از برای همه هست امنیت مالی هم بهمان شرط است که خود وزیر فرمودند .

آقای میرزا ابوالحسن خان - امنیت مالی و جانی و آبروی از مجلس خواستن بوجهل است و هیچ لازم نیست زیرا که این تأییدات را این اساس تمام افراد این مملکت داده است دیگر ما زیاد از آن نمی توانیم يك چیزی بکسی بدهیم اگر او رعیت داخله است که قهر آ صاحب این حقوق بوده و هست اگر فوق العاده چیزی می خواهد ما نمیتوانیم بدهیم شاید فردا يك نکره باو بی احترامی کرد یا يك نکره دیگر اطلاق افتاد آنوقت ما باید مسئول

وزیر امور خارجه و او مسئول سفیر باشد بعداً مجلس نمی تواند بلسحق فوق العاده بکسی بدهد .

وزیر امور خارجه - من نخواستم داخل جزئیات بشوم مقصود من معلوم نشد لابد باز بگویم مقصود از امنیت مالی آن بود که گفتم کسی بی جهت مال او را نتواند ببرد و امنیت جانی اینست که کسی سوء قصدی دوباره او نداشته باشد و الا خدای نخواسته اگر در کوچه يك جاهلی باو بی احترامی کرد یا بایش لفظ بد بجهت افتاد اینها ربطی ندارد و امنیت آبروی هم اینست که در مجلس معاکه از شرکاء بالنسبه باو سوء مکالمه نشود و بدگویی نکنند .

حاجی سید نصر الله - ملک التجار در این تأییدات کسایر الناس هیچ تفاوتی در بین نیست .

وزیر امور خارجه - چون او معوق است نمی ترسد که این امنیت را نداشته باشد حالا این مطلب باشد مذاکره کنید بقدر دو کلمه بنویسید که ملک التجار امنیت دارد بیرون بیاید دزدای مردم را ختم کنند مطالب دیگر هم هست که باید مذاکره شود .

رئیس - بسیار خوب این مطلب باشد بعد مذاکره میشود .

وزیر امور خارجه - مسئله دیگر مطلب فشنک است که فونسل خانه روس در تبریز خواسته است وارد نماید اولاً من نگفتم که باید توقیف شود تا معلوم کرد .

ثانیاً این کافتی است که بمن نوشته است و مقصود اینست که این قزاقها نظامی هستند همیشه باید مشغول مشق باشند که متار که نشود و ما بجهت اینها هر یک هشتصد فشنگ بر آورد کرده ایم نه این که تنها منحصر بانجا باشد بلکه در سایر فونسل خانهای سرحدات هم خواهد وارد شد و سفارت انگلیس هم چیزی بمن نوشته است که ایشان هم بجهت فونسل خانها سوارهای هندی وارد میکنند و عوض میدهند خوبست قرائت شود قرائت شد مشر بود بر آمدن سوارهای هندی از طرف پوشهر با اسلحه برای فونسل خانها پوش آن سوار هائی که هستند اطلاعاً اظهار شد .

مستشار الدوله - خیلی عجب میکنم در این موقع که فشنک از شمال میاید و سوار از جنوب عجب تر اینست که این صندوقهای فشنک و صندوقهای عالی تر از آن که وارد میشود مثل فرمانفرما شخصی میخواهد تحقیق نماید جنرال فونسل در جواب میگوید که ده دقیقه بیشتر بشاهملت نمیدهم بالا یا منم باید در این ددقیقه جواب بدهم مانع نتوانم از يك نفر جنرال فونسل این گونه تحکیمات بشنوم این که گفتند برای قزاقها و زرد کردیم منتها فشنکی که بقزاقها در حال میدهند نفی پنجاه عدداست نه هشتصد عدد گذشته از اینم که از اول میخواستم بوزارت امور خارجه اطلاع بدهند حالا که اطلاع ندادند و وارد کردند البته و زارت امور خارجه خواهند سؤال و جواب و تحقیق کرد .

وزیر امور خارجه - درین خصوص مقصود بنده انتظار بود که مطلع شده کمیسیون بشوند منم حاضر شده گفتگو و مذاکره نموده مطلب مشروح و اصلاح شود .

آقای میرزا ابوالحسن خان - يك شوالی

دارم آیا این سفارتها و جنرال فونسلگری ها از روس و انگلیس وغیره ملغون نیستند و دولت و ملت ایران نمی توانند از آنها نگاهداری کنند و امنیت بدست چنانچه هیچکدام از دولت عثمانی و آلمان وغیره هیچ سوار در سفارت خانهای خودشان ندارند و در تحت امنیت هر دولتی که هستند بیافزند آیا این سؤال من جواب دارد یا نه .

وزیر امور خارجه - این سؤال دو جواب دارد یکی در این مجلس می توانم بگویم و جواب دیگر محتاج مجلس دیگر است جواب این مجلس اینست که میگویند ما اینها را نه برای دفاع می آوریم بلکه برای عادت پیش است و جواب دیگر هم اینست که از سابق همینطور معلوم بوده مطلب دیگری که لازم است گفته شود راجع بمالیه و کار گزاری ما است در آذربایجان که خیلی اهمیت دارد و مثل کار گزاری قفقاز است بر حسب فرموده شاهزاده فرمانفرما هر چه خواستیم يك کار گزار کافی در آنجا بفرستیم نشد یعنی مانع پیش آمد بالاخره پس از تصویب جمعی و تصویب خود فرمانفرما مشاور الملک انتخاب شد او هم متضرر است پانسیکه من نمی توانم بروم و گذشته از این حقوق میخواهد بعد از گفتگوی زیاد گفت سالی شش هزار تومان میخواهم هر کس اطلاع دارد میداند که در سابق حقوق کار گزاری آذربایجان سالی هزار و هشتصد تومان بوده است این مبلغ با آن خیلی تفاوت دارد ولی کمتر از این هم نمیشود حال اگر مجلس اذن میدهد این مبلغ افزوده شود .

آقای میرزا افضل علی آقا - در اینکه هزار و هشتصد تومان کم است شبهه ندارد ولی کار گزاری آذربایجان عایدات هم دارد اگر بنا باشد آن عایدات در تحت نظر وزیر مالیه بیاید پیش از این مبلغها خواهد شد .

وزیر امور خارجه - آخر اجزایم دارند همه آنها مواجب می خواهند دخل دیگر که ندارند عیاله بنده نمی توانم بانها رسیدگی کرد ولی مشاور الملک که رفته است خواهد رسیدگی نمود و جمع آنرا معلوم میکنند مواجب اجزایم معین میکنند آن وقت آن عایدات جزو جمع مالیه خواهند شد و اجزا مواجب میدهند .

رئیس - این عایدات پیش از این ها خواهند شد .

حاجی امام جمعه - من اطلاع دارم و آن اینست که سلسله يك نصیبه کوچکی است کار گزاری آذربایجان علاوه بر اینکه چیزی نمیدهند ماهی هزار تومان هم بشیر میدهند .

وکیل التجار - البته جناب وزیر امور خارجه با آن اطلاعات صحیح که دارند اسباب امیدواری ما خواهد بود و اینکه یکی یکی مواجب کار گزاری و اجزا را معین نمایند اینهم اسباب زحمت است خوبست تمام بودجه وزارت خارجه را معین کرده صورت بگیرند بکمیسیون مالیه ارائه بدهند و عمل تذکره را هم چون خیلی اهمیت دارد لازم است که او را هم مرتب نمایند بصورت این دو را بکمیسیون مالیه بدهند .

وزیر امور خارجه - مستصراً عرض می نمایم همان روز که داخل اینک شدم دوسه کار است که پیش گرفتیم یکی همین عمل بودجه است و این مسئله

مشکل است بجهت اینکه بودجه صحیح نبوده من می خواهم طوری بشود عمل بودجه که سر مشق سایر وزارتخانهها بشود و یکی هم مسئله تفکره است همین طور است که شما گفته اید باید ترتیب او را صحیح کرد و مواجب کار گزارها و فونسل گریها را داد که بر بعضی بسیار سخت است باید خداتمام کارها اصلاح خواهند شد دبروز از اعلیحضرت نطقی شنیدم که گمان هیچکس نمی رفت که این طور بیانات بفرمایند .

مستشار الدوله - چون مسئله کاربردازی آذربایجان بود اگر بخوام داخل تمام بودجه وزارت خانه بشوم باین زودی تمام نمی شود و کار گزاری آنجا هم اهمیت دارد اینکه آقای حاجی امام جمعه فرمودند از کار گزاری سلسله ماهی هزار تومان میگیرند این مطلب در روزنامه نوشته می شود آنوقت خواهند گفت که این از روی بی اطلاعی بوده مقصودشان از این فرمایش نسبت بسال است نه به ماه چون بنده خواهم گفت که این از روی بی اطلاعی بوده مقصودشان درست از تفصیل کاربردازی آذربایجان اطلاع دارم خوب است وزارت امور خارجه مسئله حقوق کار گزاری را راجع بکمیسیون مالیه نمایند و بعد از مذاکره نتیجه آنرا اظهار دارند .

وزیر امور خارجه - بسیار خوب در کمیسیون ملاحظه بشود بعد نتیجه را اطلاع بدهند .

مذاکرات روز سه شنبه ۱۵ شعبان المعظم دار الشورای ملی خلاصه مذاکرات روز یکشنبه ۱۲ آقا سید محمد تقی قرائت کردند .

رئیس - آن روزیکه جناب وزیر امور خارجه آمده بودند بمجلس کافتی از سفارت روس از اسلامبول ارائه دادند و يك قدری هم اطمینان دادند که امین بیک برای کمیسیون خواهد آمد و تصدیق می نماید که میخواهند چیزی که هست سفارت انگلیس چنین گمان کرده که در مجلس گفته نشده است که این اقدامات از طرف دو سفارت روس و انگلیس شده چنانچه سابقاً هم سفارت کبرای انگلیس اقداماتی کرده بودند دبروز هم سفارت انگلیس در این باب اظهار کرده بود و شرحی در باب سوارهای هندوستان اظهار نموده که همه آن ها همان عده پیش است که سابق در اینجا بوده حالا هم خواهد آمد و به چه چه نباید اسباب اشتباه اذعان شود .

رئیس التجار - وزیر امور خارجه هر دو را اظهار کردند

آقا میرزا محمود دخوانساری - در باب حاج ملک در خلاصه مذاکرات نوشا شده که در باب حاج ملک تأمین داده شد که در کمیسیون مطرح شود گمان بنده این است که این طور نبود در مجلس همان تأمین لازم که برای عموم لازم است داده شد .

رئیس - حرف صحیح همان است هر تأییدی که از برای عموم هست از برای اومم هست زیادتر ملت ندارد .

سیدالحکما - قرار بود که در اول مجلس قانون اساسی خوانده شود حالا خوب است مقرر فرمائید قانون اساسی خوانده شود .

رئیس - این صحیح است ولی این سه چهار روزه بواسطه پیش آمد مطالب مهمه و مسئله بانک قرائت قانون اساسی ممکن نشده امروز هم عهد است آقایان گفتند بواسطه اهمیت کار حضرات

کرمانشاهی ما لازم است که ترتیبی در کار آنها داده شود اغلب ناخوش شده مانند آنها در این جا اسباب اشکال خواهد بود در عمل حاج سیف الدوله گفتند هفت هزار تومان بدهد بد گفتند سه هزار تومان معض اینکه اینها بتوانند بروند حاجی سیف الدوله امتناع ورزیده در عدلیه هم حکم قطعی و بتی داده نشده حالا بهینیم مجلس چوای میدهد

سیدالحکما - پس بریز روز ما چند نفر نظار که رفتیم عدلیه بعد از مذاکرات مابین اعضای عدلیه شد بالاخره کلام منجر باینجا شد که یک ملافی حاج سیف الدوله بدهد که اینها بروند و چند نفر اینجابمانند و آن چند نفر هم که مصدر غارت بوده اند دولت آنها را بخواهد بیاند اینجا تحقیق شود که احقاق حق آنها بعمل آید در عدلیه گفتگوجامالی تا آخر این شد که یولی حاجی سیف الدوله بدهد بروند .

رئیس - در آن روزیکه قرار شده کمیسیون شود و صورت تحقیقات دیوانخانه ارائه شود من اینجا نبودم بگویند ببینم چه بوده است

احسن الدوله - منم نبودم در کمیسیون ولی آن صورت را دیدم این طور که قرار شده باعث خرابی آنها است و آن اشخاصی را هم که خواستند مشکل است که حالا حاضر شوند معض اصلاح خوب است حکم عادلانه شود که سیف الدوله برود باینکه چیزی از بابت مخارج آنها بدهد بروند آن وقت ممکن است تمام آنها را بیاورند .

آقا شیخ حسین - صد دفعه بنده اعتقاد خود را گفته ام شاهزاده لازم نیست آمر باشد آن را بپورت دیوانخانه را دیدم بر بنده معلوم شده چنین اعتقاد دارم که باید از عهده این خسارت شاهزاده بیرون بیاید .

آقا میرزا ابوالحسن خان - از راپورت آن روز معلوم می شود که سرباز و توپچی داخل غارت بوده ولی ما نمی توانیم حکم کنیم حاجی سیف الدوله آمر بود اما سرباز و توپچی که مأمور و نوکر دولت است نپوشد که حاجی سیف الدوله خبر و اطلاع نداشته باشد .

حاج ملک محمد - احسن الدوله گفتند ممکن نیست آنها را حاضر کرد چند نفر آنها صاحب منصب هستند باقی رعیت هستند و ممکن است آنها را حاضر نمود .

وکیل الرعایا - چون شاهزاده در عمارت نشسته و جلو کبری از غارت نموده باید کمک صحیحی بنماید بآنها اینکه گفته شد که بروند کرمانشاه بقیده بنده غیر از فساد چیزی تولید نخواهد شد مخارج رفتن مأمور برای تحقیق لازم نیست مثل ظهر الدوله شخص موثقی که در آنجا تحقیقات خود را بعمل آورده و تلگرافا اطلاع داده و از برای خسارات تقسیمی کرده که سهمی دولت بدهد و سهمی سالار الدوله بدهد و سهمی باقیین بدهند در حقیقت سهمی که دولت باید بدهد همان است که حاج سیف الدوله میدهد از اینکه شاهزاده مسامحه کرده در صورتی که میبانی آنجا قشون بوده و استعداد داشته اند و حال آنکه مأمورین دولت باید تا جان دارند کوشش نمایند و حفظ امنیت کنند باید خسارت وارده را او بدهد .

وکیل التجار - آن روز که صورت استعطاق

را خواندند بنده نکات آن را خوب ملتفت بودم اظهار شده بود که روز غارت کردند بازار را و شب سرباز و قشون حافظ بازار بودند از اینجا معلوم میشود که عده کافی برای معافیت حاضر بوده تکلیف ایشان بوده که نگذارند غارت شود از این جا معلوم میشود ولی تحقیق این مطلب باید در کرمانشاه بشود حاجی سیف الدوله مخارج راه آنها را بدهد و با بودن جناب ظهر الدوله تحقیق کامل بعمل خواهد آمد .

آقا سید حسین - خلاصه استعطاقات که بنده بودم فرمودند بیاورند در مجلس فرائض شود این بود روز اول بگویند استمداد نداشتیم و اما از این که اتفاق کرده اند و این مقدسه واقع خواهد شد البته اطلاع داشته اند روز دوم میگویی بجهت کشیک قراول فرستادم برای حراست بازار بزارها استمداد که شب دوم فرستاده عاده روز قبل بود و همچنین این عده که روز سیم بازار نزارها را غارت کرده اند بدهد میگویی چرا جلو گیری نکردی جواب میدهم که از من نشنیدند از این طرف میگویی استمداد نداشتیم و از آن طرف میگویی از من نشنیدند پس معلوم میشود که شاهزاده بی تقصیر نبوده است .

رئیس - در این کفوح کرده آنجا بود شبهه نیست و در اینکه فوجی هم بریاست صاحب الاموالک بوده حرفی نیست سه فوج آنجا بوده سوار کاهر هم برای چاییدن نیامده بودند باید فهمید که چه شده .

ثقة السلطنه - هر کس در هر ولایتی حکومت داشته باشد هرگز راضی نمیشود که در حکمرانی او اغتشاش شده اسباب بیگفایتی او فراهم آید تا چه رسد که تعریک کند یک تلگراف مؤاخذه بر رؤسای قشون آنجا مغایره شود که شما چرا اطاعت حکم سیف الدوله را نکردید تا به بینم چه جواب خواهند داد .

رئیس - تحقیقا تیکه باید بشود شده آنها میگویی که امر حاجی سیف الدوله بوده بعضی هم میگویی که امر حرکت نبوده .

رئیس التجار - عقیده بنده مثل عقیده آقا میرزا ابوالحسن خان است در اینکه توپچی و سرباز داخل این کار بوده حرفی نیست ولی نمیدانم شاهزاده آمر بوده یا نه ولی آن تحقیقات که در معاکمات خوانند بدهد که شاهزاده شکوه نموده که این فوج زنگنه خودش را اشرار همراه است و همچنین کاغذی از داودخان رسیده بود که بعضی خیالات دارد و ابتدا از طرف وزیر داخله و وزیر جنگ جواب مسأله نرفته در این صورت نباید حاکمیکه بیگجائی میفرستند با اظهارات آنها گوش ندهند .

رئیس - سوار ملایری ظفر السلطنه هم آنجا بود پس یک مقداری استمداد بوده شاید اینها را شاهزاده کافی نداشته اند برای حفظ شهر .

رئیس التجار - بلکه مغل میدانست از تلگراف این طور برمی آید .

سید عبدالحسین شهشالی - اگر بخواهید در این مجلس با این بیانات مختلفه حقی بگردن شاهزاده وارد بیاورید صحیح آن است که با آن اطلاعاتی که شاهزاده از سابق داشته اند ضمانت مغتصری برایشان وارد است در اشتغال ذمه ایشان بکرمانشاهی ها حرفی نیست در تأخیر کار هم این بیچاره ها از

دست خواهند رفت از اینکه گفته شد شاهزاده هفت هزار تومان بدهد که آنها بروند بهترین کارهاست باین اندازه شاهزاده اشتغال ده دارند .

آقا میرزا محمود خوانساری - عقیده بنده این است که مجلس حقوق ادارات را بقدرشان واگذار نماید تمام این تحقیقات کار عدلیه است مجلس باید جدا از عدلیه بخواهد اگر حکم کرده که شاهزاده پول بدهد البته باید بدهد و اگر میگویی که شاهزاده برود بکرمانشاه ملت حاضر است که خرجی کرمانشاهی ها را بدهد بروند آنجا تحقیق بعمل آید .

آقا سید مهلی - باینکه شاهزاده حاکم بود نمیتوان تصور نمود که امری بدون اطلاع او واقع شود حالا این امر باین مهمی منظور میشود که بدون اطلاع او واقع شده باشد شتیم در یک مجلس سری گفته بود که من مأمور بودم و رسد مأموریت خود را هم اظهار میکنم عقیده بنده این است که باید شاهزاده از عهده برآید .

حاجی محمد ابراهیم - این که شاهزاده میگویی من اطلاع ندارم لابد اگر هزار تومان برده شده هشتصد تومان باو رسیده است .

آقا میرزا ابوالحسن خان - وقتیکه مجلس داخل بعضی کارها میشود بعضی ایراد بنماید که وظیفه مجلس نیست بلی در مطالب جزئی که چند نفر با چند نفر طرف باشند حق مجلس است که نیست ولی در این کارهای عده حق مجلس است جدا رسیدگی کند تا احقاق حق بعمل آید .

رئیس - این که حاجی محمد ابراهیم گفتند این پول بشاهزاده نرسیده است از آنجا اطلاع مغتصری دارم که چیزی بشاهزاده نرسیده است ظفر السلطان و احتشام الامالک و دیگران بوده اند ولی او نموده است .

آقا میرزا محمود خوانساری - در اول مسئله کرمانشاهی ها در مجلس گفتگو شد گفتند رجوع عدلیه شود این بود که چند نفر از وکلای معین شده در آنجا تحقیق کردند حالا اگر مجدداً رجوع بمجلس شود عقیده بنده اینست که صحیح نیست باید اتمام او در همان عدلیه بشود .

آقا شهسلی باقر - باید پولی شاهزاده به کرمانشاهیها بدهد که بروند ولی یکسختی هم باید شاهزاده داد که اگر دیگران هم بیایند مطالبه کنند اوج امتناع داشته باشد .

صدر نظری - بعد از آن واقعه کرمانشاه و آن فتنه و فساد که آنها آمده اند اینجا باید معلوم کرد که شاهزاده این کار را کرده یا خیر و اگر معلوم نشود اسباب تعریک سایر ولایات هم خواهد شد .

رئیس - از این مذاکرات میزان بدست آمده است بگویند ببینم که شاهزاده چیزی بایند بدهد یا خیر ؟

حاج سید نصر الله - اگر حاکم بوظایف خود که تأمین محل است رفتار نکرد مقصراست باید به معین تقصیر یک چیزی بدهد .

رئیس - صحیح است ولی باید ملاحظه کرد که اگر یک حکمی در مجلس شد این حکم سمت قانونیت پیدا خواهد کرد حالا این ملاحظه را بکنید که اگر این حکم شد فردا هم اگر از سایر جاهائنه بلند شد حاکم باید ضامن باشد وزارت داخله و یک نفر از طرف مجلس برود چون

یک مرتبه می خواهید بکمطلبی والا نه قانونی قرار بدهید آن وقت مسلم است باید وقت شود و جهات اطراف کار بدقت ملاحظه گردد و یک وقت واقعه اتفاق افتاده و می خواهیم رفع نمانیم در اینجا همان قدر که ایرادی وارد نشود کافی است در اینجا از برای همین اندازه که شاهزاده آمده نگاهداری بر نیامده است مقصراست و باید این پول را بدهد .

رئیس - چیزی که مستایست شاهزاده می تواند بگوید این قانون تا اکنون نبوده و حالا هم که پیدا شد از این بعد میری خواهد بود ولی از برای این حرف یک ترتیبی فکر کرده ام که فعلا شاهزاده حاجی سیف الدوله یک پولی بدهد و یک نفر از طرف مجلس و یک نفر از طرف عدلیه و یک نفر از طرف وزارت داخله بروند و تحقیق کنند اگر تقصیر بگردن شاهزاده ثابت شد از آنها گرفته شود و پول شاهزاده را واپس بدهند البته این مطلب باید تحقیق شود اگر سر کرده چنین کاری را کرده باید اودا شه کرد تا چنین اتفاقی نیفتد .

آقا میرزا ابوالحسن خان - این که فرمودید بنابر مصلحتی خیلی خوبست ولی اینکه مأمور عدلیه برود رسیده گی کند هیچ صحیح نیست این وظیفه دولت است که بفهمد یک نفر از وزارت داخله یکی از عدلیه یکی از مجلس بنظارت انجمن و حکومت آنجا اطلاع حاصل کند و بدولت اطلاع بدهد آنوقت حکم بشود .

رئیس - امروز عید است جمعی از شاگردان مدارس آمدند برای تبریک خوبست این مسئله زودتر ختم شود

حاج محمد ابراهیم - این مأمورین نباید بتصویب مجلس باشد .

رئیس - صحیح است .

وکیل الرعایا - یک ایران این مجلس را انتخاب کرده این مجلس شخص رئیس را انتخاب کرده این مرد بزرگ از این خط که تشریف آورده همه نوع تحقیق فرموده برای خدا بدون زحمت حکم قطعی صادر شود که دیگر اسباب زحمت این بیچاره ها نشود .

حاج سید عبدالحسین شهشالی - ما بندر کی که جناب رئیس و آقای حاج سید نصر الله فرمودند مدرک صحیحی است .

معمار باشی - حکومت هیچ وقت جائی نمی رود مگر بسبت صدور فرمان و بعضی صدور فرمان آن ولایت در تحت حکومت او است و او ضامن است .

حاج ملک محمد - بنده اعرفم بنده آنها را فروش آنها و مخارج آنها هجده هزار تومان کفاف حال آنها را می دهد .

رئیس التجار - با آن قراری که داده شد که هر قدر باشد تفاوت نمیکند .

رئیس - خیلی خوب همین پنج هزار تومان را بدهد اگر مقصراست که مابقی خسارات وارده را هم بدهد والا که پول ایشان را واپس می دهند در باب مأمور هم همانطور که آقا میرزا ابوالحسن گفتند صحیح است باید یک نفر از طرف عدلیه و یک نفر از طرف وزارت داخله و یک نفر از طرف مجلس برود چون

مطلب مهم است باید همین قسم رفتار شود

رئیس التجار - بلکه شش نفر که یک کمیسیون باشند بروند

رئیس - امروز عصر فرارش داده میشود مجلس ختم شد

مذاکرات روز پنجم ۱۷ شعبان دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز شنبه ۱۷ آقا سید محمد تقی قرائت کردند .

رئیس - از طرف مجلس بر حسب اظهار متخصصین بریز روز عریضه بحضور همایونی عرض شد و حامل عریضه بنده بودم بعضی دستخط ها شرف صدور یافت لازم است که اعضاء مجلس مستحضر شوند خلاصه عریضه اینست که از طرف مجلس عرض شده بود بحضور اقدس اهلی چند روزی است نمایندگان انجمنها در مجلس متحصن و حصول مستدعیات سه گانه خود را خواهند اولاً تأمین طرق و شوارع باین قسم که تحصیل این تأمین محول بیک نفر شخصی کار دانی شده که از عهده انجام آن بر آید که موجب اطمینان و آسایش انجمنهای ولایات گردد ثانیاً در خصوص سرحدات دستخطی بامراء و سرکردگان صادر شود که انتظام آنرا در عهده گیرند ثالثاً در خصوص کمیسیون سرحدی یک نفر شخص امین وطن پرستی مأمور شود که ملت را از این تشویش آسایش بگذرد مفاد دستخط همایونی این بود که دولت در این باب مجاهدات نموده و میباید این انقلابات سرحدی بزودی رفع و قلوب عامه مطمئن خواهد شد در این هفته کمیسوی فرستاده میشود در خصوص سرحدات آذربایجان هم با اطلاع و کلاه تلگرافات لازمه بحکام و سرحد داران صادر شده دستخطی هم بوزیر داخله شده باین مضمون دوزیر داخله امنیت طرق و شوارع لازم است علاوه الدوله را خواست با ورا گذارنمائید .

رئیس - این دستخط جواب این عریضه است حالا خوب است در جواب عریضه انجمن مرکزی که بمجلس نوشته بودند همین دستخط همایونی ابلاغ شود تا آسوده شوند بروند در باب کمیسیون هم اقدامات شده بامخبر السلطنه هم گفتگو شده بود گویا دیشب همین شده باشد در خصوص سرحدات هم تلگرافات شده دیگر چیزی نیست .

حاج امام جمعه - در حقیقت بعضی اقدامات هم شده است .

آقا سید یوسف - عقیده بنده این است که دستور العمل حکام قبل از قانون اساسی فرستاده شود الحمد لله گذشته است حال نمیدانم آن مسوده را چه کرده اند .

رئیس - این چند روزه بواسطه باره کارهای مهم خواندن قانون اساسی و غیره تأخیر افتاد ولی دیگر وقت هست باید پرسید چه شد ؟

آقا شیخ یوسف - خوب است آن چند ماده از نظام نامه داخله که مانده بود مطرح مذاکره شود و تمام گردد .

آقا میرزا محمود - چون قانون امنیت دارد خوب است اعضاء کمیسیون مالیه را هم اطلاع بدهند حاضر شوند .

رئیس - چون کمیسیون مالیه خیلی کار دارد و حقون مردم هم عقب مانده صحیح نیست آنها را از کار بازداریم شروع بقرائت قانون اساسی شده بعد از قرائت قانون

سیدالحکما - همین طوری که آقای آقا شیخ یوسف فرمودند لازم است که قوانین مرتب شود قوانین وزارت عدلیه را قرار شد کمیسیون شده تنقیح نمایند آیا کمیسیون شده است یا خیر (گفتند آن کمیسیون تشکیل شده است) .

رئیس - گفته شد که قوانین باید از مجلس بگذرد من مسبق بکمیسیون نبودم صحیح است باید اول در کمیسیون تصحیح و تنقیح شده بعد در مجلس بیاید که زیاد اسباب تعطیل کار نشود اهم از همه هم قانون اساسی است و خوب است همان قانون اساسی خوانده شود .

آقا سید محمد جعفر - تلگراف صحیح اسلام خوانده شود .

رئیس - تلگرافی از حجج اسلام در تشبیه میبانی مجلس رسیده تیناً و تبرکاً خوانده شود .

از قصر بطهران ۱۵ شعبان

جنابان مستطابان عمادی الاسلام آقا سید محمد جعفر شیرازی و آقا شیخ حسین یزدی سلمه الله تعالی تلگراف شریف رسید بعمدالله تعالی مجلس متکفل انتظام امور مسلمین و اعلاء کلمه حق اسلامیه و تقویت دین و دولت و قطع نفوذ خارجه و اجرای احکام شرعیه و صدور امر بمعروف و نهی از منکر و عدم تعدی حدود الهیه عراسه و ارفع ظلم و تعدیات مستبدانه که سالها آرزو و تمنا داشتیم برپا شد و بر حصول این تمنا و موهبت جسمیه محرومیم و گمان نیرفت احدی از مسلمین و متدینین مغالطه و معاصم شود خصوصاً بعد از تطبیق نظام نامه یقوانین شرعیه و ضم حصول ابدی برای حفظ آن امر که مجال هیچ تشمت و جای هیچ سخنی مفرضانه باقی نمانده و در هر صورت بر قاطبه مسلمین اهتمام در امر چنین مجلس معتز می واجب و اعراض از وسوس و شبهات واهی مطبوعه و غیر مطبوعه مخالفین که جز افراض شخصیه و آثار فتنه و فساد مقصودی ندارند لازم است واحدی تغلف و غفلت نخواهد نمود اشاء الله الاحقر نجل مرحوم حاج میرزا خلیل الاحقر الجانی ممد کاظم الخراسانی الاحقر عبدالله مازندرانی

آقا سید محمد تقی - قبل از آنکه شروع بقرائت قانون اساسی شود استدعا از حضرت ریاست میشود همچنانکه پیش هم قرار داده شده بود مقرر شود که بدو چند ماده از قانون خوانده شود و بعد شروع به مذاکرات گردد و کسی هم استدعای خواندن چیزی نکند .

آقا میرزا محمود - چون قانون امنیت دارد خوب است اعضاء کمیسیون مالیه را هم اطلاع بدهند حاضر شوند .

رئیس - چون کمیسیون مالیه خیلی کار دارد و حقون مردم هم عقب مانده صحیح نیست آنها را از کار بازداریم شروع بقرائت قانون اساسی شده بعد از قرائت قانون

آقا میرزا محمود - چون قانون امنیت دارد خوب است اعضاء کمیسیون مالیه را هم اطلاع بدهند حاضر شوند .

رئیس - چون کمیسیون مالیه خیلی کار دارد و حقون مردم هم عقب مانده صحیح نیست آنها را از کار بازداریم شروع بقرائت قانون اساسی شده بعد از قرائت قانون

آقا میرزا محمود - چون قانون امنیت دارد خوب است اعضاء کمیسیون مالیه را هم اطلاع بدهند حاضر شوند .

رئیس - چون کمیسیون مالیه خیلی کار دارد و حقون مردم هم عقب مانده صحیح نیست آنها را از کار بازداریم شروع بقرائت قانون اساسی شده بعد از قرائت قانون

آقا میرزا محمود - چون قانون امنیت دارد خوب است اعضاء کمیسیون مالیه را هم اطلاع بدهند حاضر شوند .

رئیس - چون کمیسیون مالیه خیلی کار دارد و حقون مردم هم عقب مانده صحیح نیست آنها را از کار بازداریم شروع بقرائت قانون اساسی شده بعد از قرائت قانون

آقا میرزا محمود - چون قانون امنیت دارد خوب است اعضاء کمیسیون مالیه را هم اطلاع بدهند حاضر شوند .

رئیس - چون کمیسیون مالیه خیلی کار دارد و حقون مردم هم عقب مانده صحیح نیست آنها را از کار بازداریم شروع بقرائت قانون اساسی شده بعد از قرائت قانون